

Προγραμματισμένη Βραχυβιότητα: Το Πραγματικό Πρόσωπο της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Χάρης Ναξάκης

Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο ΤΕΙ Ηπείρου, συγγραφέας
charisnax@yahoo.gr

«Ένα προϊόν που αρνείται να πεθάνει είναι καταστροφή για την επιχειρηματική τάξη.»

Στο θαυμάσιο ντοκυμαντέρ *Οι Πυραμίδες της Σπατάλης*, τρία παραδείγματα προγραμματισμένου θανάτου των προϊόντων προκαλούν εντύπωση. Ο εκτυπωτής του Μάρκου, ο λαμπτήρας του Λάιβερμορ και οι γυναικείες κάλτσες.

Ο Μάρκος από τη Βαρκελώνη, που δεν έχει πολύ καιρό από τότε που αγόρασε τον εκτυπωτή του και αυτός χάλασε, απευθυνόμενος στο κατάστημα από τον οποίο τον αγόρασε παίρνει την απάντηση ότι δεν υπάρχουν ανταλλακτικά, η δε επιδιόρθωση του θα κοστίσει 120 ευρώ, όταν ένας καινούριος κάνει μόλις 39 ευρώ. Ο Μάρκος ξεφυλλίζοντας το εγχειρίδιο του εκτυπωτή παρατηρεί έκπληκτος ότι η διάρκεια ζωής του είναι για 18.000 αντίτυπα, μόλις 5 χρόνια, ενώ στη συνέχεια αποσυναρμολογώντας τον διαπιστώνει ότι διαθέτει ένα τσιπάκι που μετρά τον αριθμό των σελίδων το οποίο δίνει εντολή για μπλοκάρισμα του εκτυπωτή όταν αυτές υπερβούν τις 18.000.

Στην οροφή ενός πυροσβεστικού σταθμού, στο Λάιβερμορ της Καλιφόρνιας των ΗΠΑ, ανάβει μια λάμπα συνεχώς από το 1901 μέχρι σήμερα. Γιατί αυτή η λάμπα δεν παράχθηκε ποτέ μαζικά; Το καρτέλ των εταιρειών παραγωγής λαμπτήρων, θορυβημένο από την παρουσία της ενοχλητικής λάμπας, σε μυστική συνάντηση του στη Γενεύη το 1924 αποφάσισε ότι ο λαμπτήρας αυτός ήταν ένα

επιστημονικό ατύχημα και γι' αυτό καθόρισε και επέβαλλε στις εταιρείες παραγωγής λαμπτήρων ότι η μέση διάρκεια τους δεν πρέπει να ξεπερνά τις 1.000 ώρες.

Οι επιστήμονες της χημικής βιομηχανίας Dupont ανακαλύπτουν στο εργαστήριο μια άφθαρτη κλωστή, μια συνθετική ίνα νάιλον και με αυτή κατασκευάζουν ένα νάιλον καλσόν με μεγάλη διάρκεια ζωής. Η καινοτομία αυτή ποτέ δεν θα πάρει τον δρόμο της μαζικής παραγωγής ανθεκτικών καλτσών. Η διοίκηση της εταιρείας έδωσε την εντολή της απόκρυψής της και της αντικατάστασής της με μια συνθετική ίνα λιγότερο ανθεκτική, με προγραμματισμένη την ημερομηνία θανάτου της.

Στον αντίποδα των παραπάνω παραδειγμάτων οι επιχειρηματικές ελίτ επενδύουν σήμερα τεράστια ποσά για να φιλοτεχνήσουν μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση της αποστολής των επιχειρηματικών τους ενεργειών. **Η επιχείρηση εξανθρωπισμού της απληστίας των αγορών ονομάζεται εταιρική κοινωνική ευθύνη.** Δύσκολο το έργο τους όταν στην ύστερη νεωτερικότητα, στην εποχή της απληστίας και του άκρατου ατομικισμού, οι 62 πλουσιότεροι του πλανήτη κατέχουν περισσότερο πλούτο από το φτωχότερο 3,6 δις κατοίκων της γης και το πλουσιότερο 1% του παγκόσμιου πληθυσμού έχει περισσότερο πλούτο από το 99%. Το πέπλο συκής της επιχειρηματικότητας, η εταιρική κοινωνική ευθύνη, ορίζεται ως το σύνολο των δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης που έχουν ως κίνητρο όχι μόνο την μεγιστοποίηση των κερδών αλλά και την μεγιστοποίηση των ωφελειών των εργαζομένων, των καταναλωτών, των προμηθευτών, των τοπικών κοινωνιών, του περιβάλλοντος, κλπ.

Πίσω όμως από τη στρατηγική του μάρκετινγκ για τον εξανθρωπισμό των κερδών βρίσκεται ο πυρήνας κάθε επιχειρηματικής στρατηγικής που σέβεται τον εαυτό της και αντιστοιχεί στο πραγματικό κίνητρο του φιλελεύθερου ατόμου, το προσωπικό συμφέρον, που προϋποθέτει τη μεγιστοποίηση των κερδών. Η στρατηγική η οποία υπηρετεί καλύτερα τον στόχο αυτό είναι η **αέναη δημιουργία νέων αναγκών** και η δημιουργία της αίσθησης του ανικανοποίητου των αναγκών, αλλά και η

δημιουργική καταστροφή τους, η προγραμματισμένη δηλαδή απαξίωση των προϊόντων που αντιστοιχούν στις νέες ανάγκες. **Η προγραμματισμένη βραχυβιότητα, ο προγραμματισμένος θάνατος των προϊόντων, είναι η σχεδιασμένη συντόμευση του κύκλου ζωής τους, από την εισαγωγή τους στην αγορά μέχρι το θάνατο τους.** Η συντόμευση της ημερομηνίας λήξης των προϊόντων (βλ. Γ. Κολέμπας, Γ. Μπίλλας, *Ο ανθρωπολογικός τύπος της αποανάπτυξης – τοπικοποίησης*, Εκδόσεις των Συναδέλφων), η αύξηση του ποσοστού θανάτου τους, είναι η συνταγή για να αυξηθεί η ζήτηση των προϊόντων, ζήτηση που ενισχύεται από τα δάνεια του χρηματοπιστωτικού συστήματος με στόχο την ανάπτυξη της οικονομίας.

Στο τέλος ονομάζουμε πρόοδο το να δανειζόμαστε χρήματα για να αγοράζουμε προϊόντα που είναι προγραμματισμένα να χαλάσουν και ως μέτρο της προόδου ορίζουμε τον αριθμό των απορριμμάτων, των πρόωρων θανάτων, των τεχνολογικά ξεπερασμένων που πετάμε στους κάδους απορριμμάτων. Θα μπορούσαμε στην εποχή του καταναλωτικού ηδονισμού να ορίσουμε ότι ο μοντέρνος καταναλωτής καθορίζεται από τον όγκο των εβδομαδιαίων του απορριμμάτων ή ότι ανάπτυξη, ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, είναι η αξία των απορριμμάτων που παράγει μια χώρα σε ένα έτος.

Εν τέλει ανάπτυξη δεν υπάρχει χωρίς βραχυβιότητα και πολιτισμός χωρίς απορρίματα. Οι άνθρωποι ως απορρίματα είναι το ανώτερο στάδιο της προόδου. Επειδή δε η προγραμματισμένη βραχυβιότητα δεν είναι εξαίρεση αλλά κανόνας, γι' αυτό και στην πολιτισμένη δύση το ανθρωπολογικό υπόδειγμα είναι ο καταναλωτής ηδονοβλεψίας, που καταναλώνει για να υπάρχει, που υπάρχει για να απελευθερώνει όλες τις επιθυμίες του και να τις καλύπτει με θνησιγενή αντικείμενα. Για το αυτοαναφορικό άτομο που δεν έχει υποχρεώσεις άλλα μόνο δικαιώματα, με υπέρτατο το δικαίωμα να κάνει πράξη τις ατομικές επιθυμίες του, ο μόνος τρόπος για να αποκρύπτει από τον εαυτό του την επίγνωση της θνητότητας του είναι να μετατρέπει σε θνησιγενή, σε σκουπίδια, ό,τι κατασκευάζει νομίζοντας ότι έτσι αναστέλλει τη δικιά του προγραμματισμένη βραχυβιότητα.

Αυτοδιαχείριση: Μύθος και Πραγματικότητα

Νίκος Ιωάννου

«Δουλεύουμε, πουλάμε, πληρωνόμαστε» είναι το μοντέλο βάσει του οποίου συνδικαλιστές και εργαζόμενοι ανακτούν το εργοστάσιο τη δεκαετία του '70 στη Γαλλία. Η ίδια λογική υπάρχει σχεδόν σε όλα τα αυτοδιαχειριστικά εγχειρήματα κατά την περίοδο της βιομηχανικής ανάπτυξης και γενικότερα της ανάπτυξης. Μέχρι και τη δεκαετία του '90, όπου με την εμφάνιση του ζαπατιστικού φαινομένου έχουμε την άρνηση τέτοιων αξιακών θεσφάτων και την αμφισβήτηση της πρωτοκαθεδρίας της οικονομίας και του παραγωγισμού. Παρότι παραδοσιακή κοινωνία, οι Ζαπατίστας εξέπεμψαν ένα παγκόσμιο μήνυμα δημοκρατίας. Ένα μήνυμα που λίγο αργότερα έγινε σημαία των πρώτων μεγάλων εξεγέρσεων του 21^{ου} αιώνα.

Όμως στις βιομηχανικές χώρες της μέχρι τότε εποχής, η απασχόληση των εργατών στο εργοστάσιο ήταν μια κατά κάποιον τρόπο κληρονομική βεβαιότητα. Αυτή η βεβαιότητα χάνεται τότε οριστικά και το κενό καλύπτεται από ένα στρώμα ανασφάλειας. Μια απώλεια που συνοδεύεται από σημαντικές αλλαγές στο παραγωγικό μοντέλο και την οικονομία: διάλυση της εθνικής παραγωγής και ανάπτυξης, μεταλλαγή της τοπικότητας, η οποία πλέον δεν προσδιορίζεται γεωγραφικά, αλλά σε σχέση με την κεντρική διαχείριση. Οι επιχειρήσεις λιγοστεύουν διαρκώς, με αποτέλεσμα βιομηχανικές περιοχές να μετατρέπονται σε όγκους ερειπίων. Οι θέσεις εργασίας είναι πλέον σκόρπιες σε όλον τον πλανήτη και η παγκόσμια αγορά εργασίας καθίσταται το πεδίο του νέου ανταγωνισμού.

Η ανάκτηση ενός εργοστασίου μοιάζει πολύ μικρή πρόταση μπροστά

στο αδιέξοδο της διάλυσης των βεβαιοτήτων στις παλαιές βιομηχανικές χώρες και ενώ τα ζεστά φουγάρα της Κίνας υποδέχονται εκατομμύρια υποταγμένους εργάτες. Στη μια πλευρά του πλανήτη έχουμε αποβιομηχάνιση, ενώ στην άλλη έχουμε ένα βιομηχανικό παραλήρημα. Μια στεγνή ανατύπωση της καταναλωτικής κουλτούρας και της παραγωγής των εκατομμυρίων σκουπιδιών του καπιταλισμού. Όμως και αυτοί που κατορθώνουν να ανακτήσουν ένα εργοστάσιο στα τέλη της «χρυσής τριακονταετίας» δεν φαίνεται να εμπορούνται από το νόημα κάποιας άλλης, αντικαταναλωτικής κουλτούρας.

Το σλόγκαν «**δουλεύουμε, πουλάμε, πληρωνόμαστε**» έχει μια συνάφεια με τα διαφημιστικά πρότυπα της εποχής όπως το «ανάβει, ξυρίζει, γράφει» της Bic ή το «ντύνει, στολίζει, νοικοκυρεύει» της δικής μας Πειραϊκής-Πατραϊκής. Είναι αδιανόητη σήμερα μια ζωή κατακλυζόμενη από αυτά τα τρίπτυχα του καταναλωτισμού.

Όχι λόγω μιας hipster αντικαταναλωτικής αντίληψης, η οποία εξαντλείται στην αισθητική των πραγμάτων, αλλά λόγω μιας καθημερινής βιωματικής διαπίστωσης. Πρόκειται για την υποχώρηση του φαντασιακού του καταναλωτισμού, η οποία φτάνει σε τέτοιο βαθμό ώστε να εμφανίζεται στις στατιστικές ως «ανεξήγητη μείωση της ζήτησης».

Αντιστοίχως θα μας φαινόταν αδιανόητη σήμερα μια ζωή κατακλυζόμενη από το τρίπτυχο «δουλεύουμε, πουλάμε, πληρωνόμαστε». Μια ζωή κατακλυζόμενη από το νόημα του παραγωγισμού και του καταναλωτισμού και μιας αμοιβής ώστε να μπορείς ευχάριστα να παράγεις και ανεμπόδιστα να καταναλώνεις.

Όταν ο πατέρας λέει στο παιδί του ότι πρέπει να βγει έξω, να ζήσει, γιατί η ζωή είναι μία αγορά όπου μπορείς να πουλάς κάτι με κέρδος –στην ταινία *Songs from the Second Floor* του Roy Anderson– κυριολεκτεί! Ο **παραγωγισμός** και ο **οικονομισμός** είναι καθολικά νοήματα ακόμη και πριν από είκοσι χρόνια. Είναι σήμερα το ίδιο καθολικά αυτά τα νοήματα; Σίγουρα το να έχεις αρκετά χρήματα παραμένει κυρίαρχη αξία. Το να παράγεις όμως

για να τα αποκτήσεις είναι μια αξία με ελάχιστη σημασία. Μια αξία που δεν σου εξασφαλίζει τη θέση σου στην κλίμακα της κοινωνικής ανισότητας όσο χαμηλή και αν είναι η προσδοκία σου. Πρόκειται για τη μείωση του φαντασιακού της ανάπτυξης που, εκτός των σταθερά μειούμενων δεικτών της, συμπληρώνεται από παγκόσμια μείωση της διάθεσης για παραγωγικές επενδύσεις.

Πριν από σαράντα περίπου χρόνια λοιπόν συνδικαλιστές και εργαζόμενοι ανακτούν χρεοκοπημένες επιχειρήσεις και τις λειτουργούν, αφού οι ιδιοκτήτες τους αδυνατούν. Μία κίνηση που ήταν και παρέμεινε συμβολική, σαν ένα είδος απάντησης που θα μπορούσε να είχε δοθεί μπροστά στο κλείσιμο των βιοτεχνιών και των βιομηχανιών. Αυτή η κίνηση επανέρχεται σήμερα μέσα σε μια βαθειά κρίση διαφορετική από κάθε άλλη φορά. Μια κρίση που έχει να κάνει, εκτός των άλλων, με την καταστροφή της τοπικής-εθνικής παραγωγής στο πλαίσιο της οικονομικής παγκοσμιοποίησης.

«Αν δεν μπορούν αυτοί, μπορούμε εμείς». Τι όμως δεν μπορούν αυτοί, το οποίο μπορούμε εμείς; Είναι φανερό πως αντιμετωπίζουμε τα εργοστάσια σαν να φυτρώνουν από μόνα τους, σαν ένα φαινόμενο φυσικό όπως το φως του ήλιου ή την βροχή και όπως κείτονται πεθαμένα πια, να περιμένουν την εργατική τάξη να τα αναστήσει. Οι επιχειρηματίες δεν μπορούν να διατηρούν μια επιχείρηση χωρίς να τους αποδίδει το προσδοκώμενο κέρδος. Ενώ «εμείς» μπορούμε να λειτουργούμε ένα εργοστάσιο και να μοιραζόμαστε ένα μικρότερο κέρδος ανάλογο των προσδοκιών μας. Είναι ποτέ δυνατόν μια τέτοια πρόταση να αλλάξει την παραγωγική ρότα της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας;

Αν ναι, τότε σημαίνει ότι η αυτοδιαχείριση μπορεί να ξεπερνά τα εμπόδια της διάλυσης της τοπικής -εθνικής παραγωγής και της εξάρτησης από το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αν ήταν αλήθεια κάτι τέτοιο, οι υπερασπιστές της εθνοκρατικής οπισθοδρόμησης θα εφάρμοζαν την αυτοδιαχείριση δια ροπάλου.

Έχουμε δύο περιπτώσεις όπου ένα ανακτημένο από τους εργαζόμενους εργοστάσιο καταφέρνει μια διάρκεια μέσα στο

χρόνο:

Η μία είναι η περίπτωση όπου το παραγόμενο προϊόν είναι αρκετά ανταγωνιστικό και οι εργαζόμενοι διαχειριστές προσαρμόζουν την εμπορική δραστηριότητα στην παγκόσμια οικονομία της αγοράς. Τα κέρδη μοιράζονται εξ ίσου και το εγχείρημα εντάσσεται στο κανονιστικό καθεστώς του κράτους. Εδώ όμως έχουμε να κάνουμε με ένα πολυ- και ισο-μετοχικό παράδειγμα όπου οι αποφάσεις της συνέλευσης των εργαζομένων περιορίζονται σε τεχνικά ζητήματα παραγωγής και αναδιανομής. Τα ουσιαστικά ζητήματα τα αποφασίζει η διόλου ελεύθερη οικονομία και το διόλου παραχωρητικό κράτος. Οπότε για να έχουμε αυτοδιαχείριση θα πρέπει να αλλάξουμε το περιεχόμενο της λέξης.

Η άλλη περίπτωση, που παρουσιάζει και το μεγαλύτερο ενδιαφέρον, είναι αυτή όπου οι εργαζόμενοι καταλαμβάνουν το εργοστάσιο και το λειτουργούν με οποιαδήποτε προσχηματική ένταξη σε κανονισμό, για να το θέσουν στην υπηρεσία μιας κοινότητας. Η κοινότητα θέτει εξ αρχής τους σκοπούς της και η παραγωγή και η οικονομία του εργοστασίου υποτάσσονται σε αυτούς τους σκοπούς. Τότε έχουμε πραγματικά ένα εγχείρημα αυτοδιαχείρισης, που μπορεί να μη φέρνει από μόνο του την επανάσταση, δείχνει όμως με σαφήνεια τον δρόμο προς αυτήν.

Σε κάθε περίπτωση, τα μέσα παραγωγής παίζουν τον μικρότερο ρόλο στη μετατροπή μιας καπιταλιστικής επιχείρισης σε αυτοδιαχειριστική. Αυτό που χαρακτηρίζει τη μετατροπή είναι το περιεχόμενο της πράξης των εργαζομένων. Εάν δηλαδή το περιεχόμενο αμφισβητεί ριζικά την υπάρχουσα θέσμιση και εάν θέτει τους όρους για μια εξ αρχής δημιουργία του δημόσιου χώρου.

Ένα παράδειγμα είναι η «**Εφημερίδα των Συντακτών**», που είναι μια συνεταιριστική εφημερίδα και που συγκαταλέγεται μάλιστα στα αυτοδιαχειριστικά εγχειρήματα. Δεν είναι ανακτημένη επιχείρηση, αλλά συνεταιρισμός εργαζομένων του κλάδου, η πλειοψηφία των οποίων είχε εργοδότη την παλιά «Ελευθεροτυπία». Ένα Μέσο Μαζικής Ενημέρωσης που δεν διασφαλίζει κανέναν έλεγχο

από πλευράς αναγνωστών, που λογοκρίνει περισσότερο απ' ό,τι λογόκρινε ο παλιός εργοδότης τους εργαζόμενους, που το περιεχόμενό του καθορίζεται από άτυπες ή τυπικές εξουσίες. Ποιο είναι λοιπόν το στοιχείο που θα επέτρεπε να χαρακτηριστεί το εγχείρημα αυτοδιαχειριζόμενο; Απλώς και μόνο το ότι είναι συνεταιριστικό;

Ένα διαφορετικό παράδειγμα είναι το κατειλημμένο εργοστάσιο της **BIOME** στη Θεσσαλονίκη. Οι εργαζόμενοι δημιούργησαν έναν συνεταιρισμό στο πλαίσιο μιας πλατιάς συνέλευσης αλληλέγγυων και παράγουν προϊόντα τα οποία δεν έχουν καμία σχέση με αυτά που παρήγαγε η καπιταλιστική επιχείρηση στο παρελθόν. Τα προϊόντα που παράγει η κατειλημμένη BIOME χαρακτηρίζονται «καλά» προϊόντα και διακινούνται μέσα από δίκτυα των αλληλέγγυων. Στη διαμόρφωση του περιεχομένου καθώς και στις αποφάσεις συμμετέχει μια κοινότητα ανθρώπων, έτσι που να μπορούμε να μιλήσουμε για ένα αυτοδιαχειριστικό εγχείρημα. Η επιβίωση του εγχειρήματος εδώ δεν εξαρτάται όπως βλέπουμε από το τι ακριβώς παράγει, αλλά από το κατά πόσο το ίδιο το εγχείρημα γίνεται φορέας των ιδεών ενός καινούριου κολεκτιβισμού.

Ενός κολεκτιβισμού που έχει να κάνει με το ποιοι είμαστε, γιατί και τι παράγουμε και για ποιον το παράγουμε. **Ενός κολεκτιβισμού που δεν έχει να κάνει απλώς με την αναδιανομή των κερδών αλλά κυρίως έχει να κάνει με τον κοινωνικό έλεγχο και τη δημοκρατία.**

Εδώ βλέπουμε μια σημαντική διαφορά σε σχέση με το παραδοσιακό εργατικό κίνημα της ανάκτησης των θνησκόντων καπιταλιστικών επιχειρήσεων με το μότο «δουλεύουμε, πουλάμε, πληρωνόμαστε». Είναι μια σημαντική διαφορά του σημερινού νεογέννητου πολιτικού κινήματος με το παραδοσιακό. Οι «πολίτες κατά του λιθάνθρακα», ένα νικηφόρο κίνημα του πρόσφατου παρελθόντος (2007-2009), δεν χρησιμοποίησε οικονομικά επιχειρήματα, αλλά το «γιατί να παράγουμε ενέργεια και για ποιον», ένα πολιτικό ερώτημα κεντρικής σημασίας. Ένα πολιτικό ερώτημα που έθετε τους όρους για μια αυτοδιαχειριστική παραγωγή του κοινού

αγαθού της ενέργειας. Αναμφίβολα το σύνθημα «αν δεν μπορείτε εσείς μπορούμε εμείς» έγινε προμετωπίδα του αγώνα της ΒΙΟΜΕ, αλλά ίσως τελικά δεν αντικατοπτρίζει με ακρίβεια το περιεχόμενο αυτού του αγώνα. «Μπορείτε δεν μπορείτε εσείς, εμείς μπορούμε και έχουμε το δικό μας τρόπο να τα καταφέρουμε» θα ήταν μάλλον το πιο κατάλληλο.

Περισσότερα από εκατόν πενήντα χρόνια εμπειρίας του κινήματος της αυτοδιαχείρισης είναι αρκετά για να καταλάβουμε τα δύο μεγάλα εμπόδια προς την εφαρμογή της.

Το ένα εμπόδιο είναι το κράτος. Σε όλα αυτά τα χρόνια, όποτε και αν εμφανίστηκε αυτοδιαχείριση, το κράτος προσπάθησε να την εντάξει στους κανονισμούς του ή να την καταστείλει· και στις δύο περιπτώσεις είχαμε είτε αλλοίωση του περιεχομένου της, είτε συρρίκνωσή της μέχρι εξαφάνισης. Το άλλο μεγάλο εμπόδιο είναι η «ελεύθερη» οικονομία ή αλλιώς η οικονομία της αγοράς. Όποιος λειτουργεί στο πλαίσió της, ή ακολουθεί τους νόμους της ή πεθαίνει. Το μεγαλύτερο κέρδος με το μικρότερο κόστος: όταν ένα εγχείρημα αυτοδιαχείρισης υποτάσσεται σε αυτόν τον νόμο, αυτομάτως μεταλλάσσεται σε «αυτοδιαχειριζόμενη» κερδοσκοπία. Στην πραγματικότητα το αυτο-παύει να υπάρχει και γίνεται ετερο-διαχείριση, όπως και στην περίπτωση της κρατικής παρέμβασης. Ο κοινωνικός παράγοντας χάνεται και για τη δημοκρατία ούτε λόγος να γίνεται. Εκτός εάν καταλαβαίνουμε τη δημοκρατία απλώς σαν μια διαδικασία.

Δηλαδή το ένα εμπόδιο είναι η πολιτική οργάνωση της κοινωνίας, το πολιτικό καθεστώς. Είναι μάλλον ακατόρθωτο να συμπλεύσει η αυτοδιαχείριση, η αυτοδιεύθυνση με τη διαχωρισμένη εξουσία και δεν μπορούν να υπάρξουν παρά μόνο σαν πράγματα αντιθετικά και ανταγωνιστικά. Το δεύτερο μεγάλο εμπόδιο, είναι η πρωτοκαθεδρία του χρήματος. Η επιβολή της οικονομίας σαν κυρίαρχου τομέα πάνω σε όλους τους υπόλοιπους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Όταν μια συλλογικότητα, ένας συνεταιρισμός ενστερνίζεται αυτή τη θεμελιώδη καπιταλιστική αξία, τότε δημιουργεί κάτι σαν συνεταιριστικό καπιταλισμό. Έναν καπιταλισμό με αναδιανεμητική γραφειοκρατία που τον

είδαμε περιορισμένα μεν, να εμφανίζεται δε, σε συνεταιριστικά παραδείγματα. Παραδείγματα που έμοιαζαν πιο πολύ με πολυμετοχικά σχήματα παρά με αυτοδιαχειριστικά.

Γιατί λοιπόν θέλουμε αυτοδιαχείριση; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα προσδιορίζει λίγο πολύ και το περιεχόμενο του κάθε εγχειρήματος. Θέλουμε θέσεις εργασίας ή μια κάποια οικονομική εξασφάλιση; Θέλουμε να μετρήσουμε την οικονομία και την παραγωγή με συλλογικό τρόπο; Τότε μάλλον απομακρυνόμαστε από το σκοπό μας που δεν είναι τίποτα άλλο από ένας πολιτικός σκοπός.

Θέλουμε λοιπόν την αυτοδιαχείριση επειδή θέλουμε αυτοκυβέρνηση. Αρχής γενομένης από την παραγωγή και την οικονομία που τις θέλουμε υποταγμένες στους υπόλοιπους τομείς των δραστηριοτήτων μας. Τομείς τους οποίους ορίζουμε εμείς, τα άτομα αυτής ή της άλλης κοινότητας. Αυτό ακριβώς προσδιορίζει ως αυτοδιαχειριστικό ένα εγχείρημα. Έτσι μπορούμε να ξεχωρίσουμε εκείνα τα εγχειρήματα που αυτοχρίζονται αυτοδιαχειριστικά και αποκτούν κάτι σαν τίτλο τιμής εξαργυρώσιμο κάθε στιγμή στο χρηματιστήριο των νοημάτων.

Το νέο πεδίο των κοινωνικών μαχών είναι αναμφίβολα ο δημόσιος χώρος: τα κοινά αγαθά και η δημιουργία του υπερταμείου εκποίησής τους από την ελληνική κυβέρνηση είναι ένα δείγμα. Στον αντίποδα της εκποίησης δημιουργείται ένα κίνημα υπεράσπισης των κοινών αγαθών από το οποίο δεν λείπουν οι αυτοδιαχειριστικές προτάσεις. Είναι αλήθεια πως υπάρχουν χιλιάδες συνεταιρισμοί διαχείρισης της ύδρευσης και πολύ περισσότερο της άρδευσης σε όλον τον κόσμο. Όπως όμως εξηγήσαμε, συνεταιρισμός δεν σημαίνει απαραίτητα και αυτοδιαχείριση. Στις πιο πολλές περιπτώσεις χωριών ή πόλεων έχουμε σχήματα διαχείρισης της παροχής, μέλη των οποίων είναι οι χρήστες -μέτοχοι. Τι όμως αποφασίζουν αυτοί οι μέτοχοι και μέχρι πού φτάνει η δικαιοδοσία τους; Συνήθως αποφασίζουν για τα τετριμμένα, δηλαδή την τιμή του νερού, τη συντήρηση του δικτύου ή την κατανάλωση σε σχέση με τα αποθέματα. Αποφάσεις που παρ' ότι αφορούν τα τετριμμένα εξαρτώνται από την απόφαση

της πολιτικής εξουσίας στη γενικότερη διακυβέρνηση.

Αν μιλήσουμε για τα μη τετριμμένα, η δικαιοδοσία των συνεταιριστών είναι ανύπαρκτη. Παράδειγμα, για ποιους σκοπούς μπορεί να χρησιμοποιείται το νερό; Μπορούμε να το χρησιμοποιούμε σε πυρηνικό εργοστάσιο; Μπορούμε να το χρησιμοποιούμε σε εξορύξεις, σε γήπεδα γκολφ ή άλλες υδροβόρες δραστηριότητες; Μπορούμε να πλένουμε το αυτοκίνητό μας; Θα εξασφαλίσουμε την απρόσκοπτη πρόσβαση όλων στο νερό; Θα προστατέψουμε την ελεύθερη ροή των ποταμών στη θάλασσα; Όλα αυτά είναι πολιτικές αποφάσεις και εξαρτώνται από άλλες αποφάσεις που αφορούν τομείς πέραν του νερού. Πώς λοιπόν κάνουμε αυτοδιαχείριση στον δημόσιο χώρο; Φτιάχνοντας μια νεροκοινότητα με περιορισμένη εξουσία στη θέση ενός υπουργείου νερού; Ή δημιουργώντας εξ αρχής τον δημόσιο χώρο – μια δημιουργία που θα βρίσκεται σε διαρκή σύγκρουση με την υπάρχουσα θέσμιση;

Είναι ψέμα πως συνεταιρισμός σημαίνει αυτοδιαχείριση. Είναι ψέμα πως αν μιλήσουμε για παραγωγή το μοντέλο δεν είναι άλλο από μια βιομηχανικού και κεφαλαιουχικού τύπου παραγωγή. Είναι ψέμα πως αν μιλήσουμε για τον δημόσιο χώρο το μοντέλο δεν είναι άλλο από τη γραφειοκρατική-οικονομική οργάνωση και κατάτμησή του. Επίσης είναι ψέμα πως δεν νοείται πρόταση μιας άλλης κοινωνικής οργάνωσης εάν δεν συμφωνεί με τους κώδικες της οικονομικής επιστήμης ή μιας πολιτικής οικονομίας. Ψέματα που αποκαλύπτονται από μια παγκόσμια αυτοδιαχειριστική κίνηση, η οποία ξεπερνά τα στερεότυπα του 20^{ου} αιώνα θεσμίζοντας ρητά και διαυγασμένα λειτουργίες ελευθεριακής αντίληψης. Είναι ο παγκόσμιος κοινωνικός ψίθυρος κατά της γραφειοκρατίας και των αυθεντιών. Είναι ο ψίθυρος πίσω από τις δυνατές κραυγές, ο ψίθυρος που δημιουργεί ακατάπαυστα!

Το κείμενο του Ν. Ιωάννου δημοσιεύτηκε αρχικά στο πρώτο έντυπο τεύχος του kaboom, που κυκλοφόρησε τον Δεκέμβριο του 2016.

Καθεστωτικές Εϊτίλες

Μπάμπης Βλάχος

Λένε ότι την Ιστορία τη γράφουν οι... νικητές. Εν προκειμένω οι αριστερούληδες που διορίστηκαν απ' ό,τι φαίνεται επιστήμονες επί και μέσω Πασόκ. Ή, η αποφασιστική επικράτηση, καθοριστική για τα Έιτυς παγκοσμίως (και στη χώρα μας) των μήντια – πράγμα που καταντάει περίπου το ίδιο. Μια και την έκθεση που είδαμε στο Γκάζι θα τη ζήλευε οπωσδήποτε από εκπαιδευτική άποψη, όπως παλαιότερα τα ιστορικά ντοκουμέντα του Σκάι, ακόμη και το ίδρυμα Σόρος.

Η «Ελλάδα του '80» μπορεί να πουλάει «αισθητικά» και «νοσταλγικά», απέχει όμως παρασάγγας από τις όποιες αλήθειες και την πραγματικότητα της εποχής, ακόμη κι όταν παριστάνει ότι «κοροϊδεύει». Ανθολογώντας και τσιμπολογώντας, από τα πρωτοσέλιδα του Λαμπράκη κατά προτεραιότητα, τα κατατοπιστικά και αμερόληπτα, όντας παντελώς εκτός της (ταπεινής) πραγματικότητας των αιώνιων θυμάτων της Ιστορίας -των σύγχρονων ψηφοφόρων/δημοκρατών, της πελατείας του «σοσιαλισμού», της χρόνιας ρωμαϊκής κακομοιριάς αλλά και της επερχόμενης «λαμογιάς»-, που όμως έχαναν ήδη τότε τουλάχιστον τις ιδεολογικές τους αυταπάτες, μια και η Πρόοδος (εκτός από οικονομική) είναι πρωτίστως αναγκαιότητα και ιδεολογία της εξουσίας και ποτέ δεν υπήρξε «για όλους»- δεν κάνει καν ως Έκθεση την προσπάθεια ενός καλού μουσείου, ενός μαυσωλείου βρ' αδερφέ... Παραχαράσσοντας εν πολλοίς, για λόγους αμεροληψίας υποθέτουμε, ακόμη και την είδηση. Αρκεί, να πιστέψει κανείς την πασοκική προμετωπίδα περί «ευημερίας, δημοκρατίας» και... «Μέλλοντος». Που σήμερα πλέον, είτε με το στανιό, είτε από μεθαύριο-με-το-καλό χωρίς μνημόνια -όπως ισχυρίζεται ο εκάστοτε μεταΠασόκ Τσίπρας-, όλοι το έχουμε δει πού έβγαλε, πού μας πηγαίνει. Και ευτυχώς που η σύγχρονη φυσική

απορρίπτει ως λάθος κι αναξιόπιστη την εκπαιδευτική γραμμή παρελθόν-παρόν-και μέλλον. Ευτυχώς. Γιατί αυτή η γραμμικότητα είναι που μας κακόμαθε.

*

Για παράδειγμα: Οποσδήποτε το να μην εννοείς αυτά που λες ή και, άλλα να εννοείς κι άλλα να κάνεις, είναι μια κατάκτηση και συνήθεια που ο νεοΈλληνας άργησε να τη σπουδάσει και να τη μοιράζεται, να την εκδημοκρατίσει. Αλλά αφότου πήρε το πτυχίο της ποιος τον πιάνει.

Η μεγάλη αλλαγή λοιπόν που οριστικοποίησε, καθιέρωσε και διέδωσε τέτοιες και άλλες πολλές, τις νέες συνήθειες της δεκαετίας του '80, επιπλέον και γιατί έβαλε επιτέλους την τηλεόραση στο κάθε σπίτι -και προς το τέλος της δεκαετίας σε παγκόσμια κλίμακα εκκίνησε το Ίντερνετ και την κινητή τηλεφωνία-, στη χώρα μας λειτούργησε και πραγματώθηκε όχι μόνο με τον πολιτισμική **μικροαστίλα** που επιδεικνύει η Τεχνόπολη και -μη χάσει- η Στέγη mall, αλλά βέβαια κυρίως με την ξέκωλα μεταδοτική, την αχαλίνωτη τότε **Πασοκίλα**. Πράγματι. Το Πασόκ στην εξουσία, καταρχάς πέτυχε πάραυτα να καθλώσει κι... αποδομήσει το επικίνδυνα κοχλάζον κατά την πρώιμη μεταπολίτευση -σε εποχές, ακόμη, ιδεών- Κοινωνικό Ζήτημα.

Μετατρέποντας κάθε τι Κοινωνικό σε εξαγοράσιμο, σε κρατικό (στο αντίθετό του δηλαδή) – σε Κρατισμό. (Και δεν εννοούμε βέβαια τις κρατικοποιήσεις που ήδη, τις μεγαλειωδέστερες, είχε ήδη κάνει ο Καραμανλής, και που ακόμη κι ο Μητσοτάκης αργότερα συνέχισε ως ενδεικνυόμενες για τον εγχώριο καπιταλισμό...) Πολλά χρόνια αργότερα το ίδιο θα επιτύχει και το μετα-πασόκ Σύριζα. Με την αρκούντως σημαντική διαφορά βέβαια, ότι το Πασόκ το πέτυχε μοιράζοντας (ξένο) χρήμα. Έως ότου εξαγοραστεί και διαφθαρεί -τον καιρό του Σημίτη, και επί Χρηματιστηρίου- και η τελευταία γιαγιά στο τελευταίο ακριτικό χωριό. Ενώ ο μεταμοντέρνος Σύριζα το πετυχαίνει ακολουθώντας πιστά την πρόσφατη, παγκόσμια χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση, του Ελέγχου δια της κάρτας (σίγουρα και σε χώρες χωρίς κάπιταλ κοντρόλς,

όπως η Σιγκαπούρη για παράδειγμα), της δραστικά περιορισμένης ρευστότητας. Και προπαντός, με τη συνολική Ιδρυματοποίηση του πληθυσμού – αρκεί το χρεωκοπημένο κράτος (και οι ίδιοι) ναν' καλά.

Στα Έιτυς λοιπόν, επιτεύχθηκε στη χώρα -μέσω εξαγοράς και εργαλειοποίησης- ο οριστικός κατακερματισμός της Κοινότητας για λογαριασμό του Ατόμου. Ο εξαγριωμένος, ο ριζικός εκδυτικισμός (στο όνομα του «σοσιαλισμού» μάλιστα), που καμία Δεξιά δεν μπορούσε μέχρι τότε να πετύχει... Αυτή η μοντέρνα διάλυση, ενός αποπλανημένου -στα πεδία των μαχών του χρήματος- Εαυτού, το πολλά υποσχόμενο όργιο του ατομικισμού. Η αχαλίνωτη μίμηση του homo communicans, η αφασία του teleopticus – ζώου κι επενδυτή ταυτόχρονα. Κι η αρρωστιάρικη απληστία του νεόπλουτου με τα νέα ήθη, που από αυτήν εδώ τη δεκαετία -βάλε και τη σχεδιασμένη ατιμωρησία- αρχίζει ήδη και κτυπάει κόκκινο.

Γιατί το Πασόκ, με ξένα κόλλυβα, πέτυχε κι εκλαϊκευσε τον φαουστικό άνθρωπο. Η γενικευμένη εξαγορά, η Αλλαγή του, ως πλάνο... δημοκρατικής/ μικροκυτταρικής διείσδυσης της εξουσίας, υπήρξε εν τέλει ο απενοχοποιημένος Διάολος για τον νεοΈλληνα. Που πήρε φόρα. Μέχρι ο Σόιμπλε κι οι προτεστάντες του λίγα χρόνια αργότερα, να τον ξαναγεμίσουν δανεικά και ενοχές.

Και όλα αυτά κάτω απ' τον πέπλο του «εκσυγχρονισμού» και της Προόδου. Άλλωστε, πάντα η σύγχρονη εξουσία βάφτιζε «ανάπτυξη» τη μηχανή της.

*

Έτσι λοιπόν, όποιος δεν καταδείχνει/ καταγγέλλει αυτό που άλωσε τον νεοΈλληνα της μεταπολίτευσης, κάνοντας δήθεν επιστήμη τη σήμερα ημέρα και κοινωνιολογία... των μήντια (είτε ως αριστερός είτε ως δεξιός, είτε -προπάντων- ως νεοφασίζων/(νεο)φιλελής, κεντρώος δηλαδή), στην καλύτερη περίπτωση παίζει απλώς το παιχνίδι, την «αρπαχτή», της λεγόμενης μεταμοντέρνας Αγοράς – τίποτε άλλο. Της ανάπηρης κι

αυτής, λόγω «κρίσεως».

Στην Ελλάδα φαίνεται, το καθυστερημένα μεταμοντέρνο, όχι ο μηδενισμός ή η απάτη του αλλά η συνακόλουθη μπούρδα είναι αυτό που σήμερα επιπλέει. Από την πολιτική και τον Σύριζα, από τον Μητσοτάκη και τους... δημοκράτες ψηφοφόρους, έως τις δήθεν «πειραγμένες» θεατρικές παραστάσεις που πλειοδοτούν. Μόδα που διαπερνάει βέβαια κουτσά στραβά και τις εκπαιδευτικές μπούρδες τύπου Τεχνόπολης και Στέγης για τα Έιτυς... Ευτυχώς που υπήρχε και κάνα πάρτυ.

*

Γιατί εκείνο που χάθηκε αλλά δεν λέγεται, για πολλοστή -ας πούμε- φορά στην Ιστορία, απ' τη δεκαετία του '80 σίγουρα, μαζί με την «αθωότητα» της Κοινότητας και ίσως οριστικά τον κόσμο των Ιδεών, είναι η... ιδέα της Ελευθερίας. Όχι η ίδια που, τότε υπήρξε; Όχι αυτήν που σου προσφέρει το χρήμα. Αλλά, η έ λ λ ε ι ψ ή τ η ς . Από τα μάτια των τωρινών σκλάβων. Εύκολα τη διακρίνει κανείς.

Και γιατί όπως έγραφε κάποιος φίλος τότε, στο μόνο πραγματικά σημαντικό περιοδικό στα Έιτυς (και που βέβαια δεν υπάρχει στην Έκθεση) «...Μάς ξημερώνει η ευτυχία του ζώου. Θα περισσεύσει ίσως ο άρτος ο επιούσιος. (Κι η ατιμωρησία, λέω εγώ.) Αλλά θα λείψουν αυτά που έθρεψαν την Κοινότητα... (Ο πάλαι ποτέ, ο απαγορευμένος -ιδίως στις προηγμένες δυτικές κοινωνίες!- Δημόσιος Χώρος.)». Υπερβολές.

Εκτός κι αν είχε προβλέψει ως ανθρωπότυπο τον δήμαρχο των «επιτυχημένων» CEO, τον... απλό υπηρέτη του νόμου και της τάξης, κάποιον Καμίνη.

Οι Τζαμάλες στην ΟΑΣΗ και οι Αποκριές της ως Προοπτική

Γιώργος Παπαχριστοδούλου

Ένας λόγος που ο πολύχρονος αγώνας για την 'ΟΑΣΗ' άφησε κρίσιμες παρακαταθήκες στη διεκδίκηση του δημόσιου χώρου και χρόνου στα Γιάννενα ήταν οι τζαμάλες.

Η πρωτοβουλία 'Πολίτες για την ΟΑΣΗ' άναψε την πρώτη αποκριάτικη φωτιά στο προαύλιο του εγκαταλελειμμένου κτιρίου, το Φεβρουάριο του 2009.

Στο κέντρο της πόλης, ανάμεσα στην πάνω και την κάτω πλατεία. Η διεκδίκηση και το ζωντάνεμα του δημόσιου χώρου, πέρα από την κρατική-δημοτική ή ιδιωτική διαχείριση, συνδέθηκε με τον χορό, το κέφι, την αυτόοργάνωση, την συνεργασία, την άμεση δημοκρατία. Η πρωτοβουλία των πολιτών, σχεδόν τυχαία, έπιασε το μακραίωνο νήμα ενός εθίμου το οποίο αποτελεί κρίσιμο συμβολικό κεφάλαιο για την ιστορική διαδρομή της πολιτείας της Παμβώτιδας, μιας δραστηριότητας η οποία κάθε χρόνο κινητοποιεί ανθρώπους κάθε ηλικίας και κοινωνικής διαστρωμάτωσης με πυρήνα την γειτονιά, τον σύλλογο. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα Γιάννενα κάθε αποκριά ανάβουν πάνω από εξήντα τζαμάλες δημιουργώντας ένα σημειακό δίκτυο το οποίο επιτρέπει στο άτομο να κινηθεί με τα πόδια του, όσο το δυνατόν πιο ελεύθερα, στο χώρο.

Η Κυριακή της αποκριάς στα Γιάννενα, όπως συμβαίνει κι αλλού, αποτελεί μια στιγμή ανοιχτή σε ερμηνείες, μια στιγμή στην οποία συγκρούονται και παράγουν αποτέλεσμα η αυτενέργεια του ανθρώπου, με μια διονυσιακή χροιά, και το εξουσιαστικό παράδειγμα το οποίο αποσύρεται για λίγο από τη διαχείριση της ατομικής και συλλογικής αξιοπρέπειας.

Καθώς η Αποκριά διατηρεί μια αθυρόστομη, στα όρια του ριζοσπαστικού, έκφραση του ανθρώπινου πνεύματος, πάντοτε οι

εξουσίες επιχειρούσαν να την καλουπώσουν στο πλαίσιο τους-όταν δεν την αφόριζαν από άμβωνος.

Λ.χ. η εμπορευματοποίηση των εθίμων με διοργανώσεις όπως η **‘λευκή νύχτα’** – ανοιχτά εμπορικά καταστήματα με ντε φάκτο επέκταση του ωραρίου των υπαλλήλων- την οποία επέλεξε φέτος ο Δήμος Χαλκιδέων σε συνεργασία με τον εμπορικό σύλλογο της πόλης ή η συστηματική εμπορική εκμετάλλευση του καρναβαλιού της Πάτρας, συνιστούν τέτοιου είδους καλουπώματα. Δικαιολογημένα ως έναν βαθμό, ειδικά όταν απουσιάζει η αυτενέργεια στην πρώτη μονάδα, τη συνοικία, τη γειτονιά, το χωριό.

Έτσι το κενό στη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου το καλύπτουν οι χορηγοί, οι δημόσιες σχέσεις, τα πνευματικά κέντρα των **‘ειδικών’** του κυρίαρχου πολιτισμού, οι μάνατζερς, όλη η αλυσίδα διαχείρισης της πολιτισμικής μικρο-μεγαλο-βιομηχανίας.

Όσες δημοτικές αρχές, πάντως, στηρίζουν στο ελάχιστο, από το πλάι, τις πρωτοβουλίες ή συλλόγους, χωρίς να επιβάλλουν επιλογές, δεν βγαίνουν χαμένες.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΟΑΣΗ

Την εστία που είχε δημιουργήσει ο Άρης Κωνσταντινίδης στο εσωτερικό του κτιρίου, στο πλαίσιο μιας κοινοτικής αντίληψης που είχε για την αρχιτεκτονική, στα όρια μεταξύ παραδοσιακού και μοντέρνου, εντός μιας δικής του αντίληψης περί ελληνικότητας (1), η πρωτοβουλία πολιτών την μετέφερε στον τότε περιφραγμένο δημόσιο χώρο (2).

Ο προηγούμενος ενοικιαστής, με την ανοχή του δήμου και των αρμοδίων υπηρεσιών του υπουργείου Πολιτισμού, την είχε γκρεμίσει!

Η κίνηση της πρωτοβουλίας απελευθέρωσε τη δυναμική και την φαντασία του ατόμου, ενώ υπενθύμισε στους κατοίκους, αλλά και τους επισκέπτες, μια άλλη σημαντική διάσταση του δημόσιου χώρου, εκείνην του παιχνιδιού και της επικοινωνίας σώμα με

σώμα, χνώτο με χνώτο, χέρι με χέρι. Έκτοτε, διοργανώθηκαν άλλες τέσσερις τζαμάλες στις οποίες συμμετείχαν όλοι. Κι όταν λέμε όλοι – εννοούμε όλοι. Οι παλιοί γιαννιώτες, η νεολαία, φοιτητές και άλλοι, οι μετανάστες, οι επισκέπτες, οι ‘αποκλεισμένοι’. **Οι τζαμάλες, η μουσική, ο χορός, η επικοινωνία, το κοινωνικό άτομο, διένοιξαν έναν τόπο μη κερδοσκοπικό, εκτός κρατικής-ιδιωτικής διαχείρισης, έφτιαξαν ένα ‘δοχείο ζωής’ όπως θεωρούσε τα κτίρια του ο Κωνσταντινίδης.**

Αξίζει μικρής αναφοράς το τι επακολούθησε με κατάληξη το 2016 όταν το κτίριο αποκαταστάθηκε αρχιτεκτονικά στην αρχική του μορφή – χωρίς φυσικά να καλύπτει τους αρχικούς στόχους της πρωτοβουλίας η λειτουργία του εκ νέου με χαρακτήρα ιδιωτικής επιχείρησης, με όρους ημι-ιδιωτικού χώρου, όπως το θέτει ο γεωγράφος Ντέιβιντ Χαρβεν (3): πάνω από τριάντα κυριακάτικα καφεενεία, δημιουργία μικρού ανθόκηπου, συνελεύσεις αυτοοργανωμένων ομάδων, συναυλίες χιπ-χοπ και άλλων σύγχρονων μουσικών ρευμάτων, οι ημέρες των ‘Αγανακτισμένων’ το 2011, συλλογικές κουζίνες, το παζάρι αλληλεγγύης ‘άμα θέλεις φέρνεις, ό,τι θέλεις παίρνεις’ που υπήρξε το πρόπλασμα για τη δημιουργία του ανταλλακτικού-χαριστικού παζαριού του μπαχτσέ, δημόσιες συζητήσεις και προτάσεις για μια όαση αληθινή ‘ΟΑΣΗ’ σε μια πλατεία πεζόδρομο.

Σε αυτό το αυτόνομο και διαρκές εργαστήριο πράξης και στοχασμού για τα ζητήματα κοινωνίας, πόλης, περιβάλλοντος, διαχείρισης κοινών πόρων, η τζαμάλα θα παραμένει πάντοτε η κοινή μας ανάμνηση, το υλικό και συμβολικό αποτύπωμα της συμμετοχής στο δημόσιο χώρο και χρόνο. Αποδεικνύοντας ταυτόχρονα ότι το παιχνίδι, ο χορός, η πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία μπορούν, μαζί με την άμεση δημοκρατία, να συνθέσουν σε εκείνους τους ελεύθερους κοινωνικούς χώρους, όπου η εξουσία κράτους και κεφαλαίου χάνει το κύρος της.

*Στη μνήμη του Ναπολέοντα Παπαδόπουλου που μας έμαθε τη σημασία της λέξης συναγωνιστής μεταδίδοντας μας το πάθος και την επιμονή για τα κοινά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Τις αντιλήψεις του Άρη Κωνσταντινίδη για το περιεχόμενο της ελληνικότητας σε σχέση με τη δική του αντίληψη για την αρχιτεκτονική διερευνά ο Αλέξανδρος Κιουπκιολής στο άρθρό του 'Η μετα-αποικιοκρατική μας συνθήκη και το αντι-παραδειγμα του Άρη Κωνσταντινίδη' στο περιοδικό 'Έρμα' – Μάιος 2016, εκδ. Εξάρχεια. Ο τρόπος που ο Κιουπκιολής διαβάζει την παραταθήκη Κωνσταντινίδη, δίνοντας έμφαση στη διάσταση της κοινωνικής αυτοδημιουργίας πέρα από την αποικιοκρατική κυριαρχία της νεωτερικής δύσης και των παραδόσεων, συνεισφέρει θετικά στο διάλογο για το νόημα της αρχιτεκτονικής του δημιουργού της ΟΑΣΗΣ.

2. Στις περιπέτειες της ΟΑΣΗΣ αναφέρεται το άρθρο της αρχιτεκτόνισσας μηχανικού Άλεξ Μπέγκα με τον τίτλο 'Ο ανιστόρητος σχολιασμός των αρχιτεκτονικών έργων ως εργαλείο συναλλαγής: Το παράδειγμα της ΟΑΣΗΣ'

3. Για μια δημόσια «ΟΑΣΗ», χωρίς περιφράξεις – Του Γιώργου Παπαχριστοδούλου

ΔΙΑΒΑΣΤΕ: το ιστολόγιο των πολιτών για την ΟΑΣΗ [εδώ](#)

Τα Κόκκινα και τα Μαύρα Αστέρια μας

Νίκος Κατσιαούνης

Το παρόν κείμενο αποτελεί μέρος της εισήγησης στην παρουσίαση του βιβλίου των Μικαέλ Λέβι και Ολιβιέ Μπεζανσενό *Επαναστατικές συγγένειες. Τα κόκκινα και τα μαυρα αστέρια μας* από τις εκδόσεις «Ακυβέρνητες Πολιτείες».

Ο ιστορικός Έρικ Χομπσμπάουμ αναφέρει σε ένα κείμενό του περί Ιστορίας ότι ο καπιταλισμός, ως κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό σύστημα, έχει ένα χαρακτηριστικό που το διαφοροποιεί, εκτός πολλών άλλων φυσικά, σε σχέση με τα άλλα συστήματα που εγκαθιδρύθηκαν στο κοινωνικοιστορικό πεδίο. Το εν λόγω στοιχείο είναι ότι από την αρχή της δημιουργίας του υπάρχει μια ταυτόχρονη κίνηση ενάντιά του. Δηλαδή, από τη στιγμή που καθιερώνεται ως σύστημα κοινωνικής οργάνωσης και κυριαρχίας έχουμε την ταυτόχρονη δημιουργία κινημάτων, θεωρήσεων και ροπών που επιδιώκουν την ανατροπή του. Κι αυτό, εν μέρει, οφείλεται στα ριζοσπαστικά ρεύματα και τις θεωρήσεις που από τον ύστερο Μεσαίωνα και έπειτα συντάραξαν τον δυτικό κόσμο και απαίτησαν μια διαφορετική κοινωνία που δεν ικανοποιούταν από τις νέες σχέσεις κυριαρχίας που δομήθηκαν τον 18ο και 19ο αιώνα.

Ο αναρχισμός και ο μαρξισμός (ή κομμουνισμός, αν θέλετε) αποτέλεσαν δύο αρκετά διακριτά ρεύματα αυτής της εναντίωσης στο καπιταλιστικό οικοδόμημα και φαντασιακό. Απότοκα των θεωρητικών και πραξολογικών αναζητήσεων του Διαφωτισμού, υπήρξαν γέννημα της εποχής τους. Μια εποχή κατά την οποία ο Λόγος προσπαθεί να αποδεσμευτεί από τα δεσμά του μύθου και της θρησκείας και να δημιουργήσει τη δική του αξιακή κλίμακα και η επανάσταση της επιστημονικής γνώσης και ο απορρέων θετικισμός συγκροτούν τη μαγιά των νέων επαναστατικών θεωρήσεων και των χειραφετησιακών προταγμάτων για μια πιο ελεύθερη κοινωνία ισότητας και αυτονομίας.

Η σχέση μαρξισμού και αναρχισμού είναι πολυκύμαντη, μια σχέση αντίθεσης και συνεργασίας, μίσους και αγάπης, η οποία σφυρηλατήθηκε και, παράλληλα, γκρεμίστηκε όχι μόνο στα γραφεία και στις πένες των θεωρητικών αναζητήσεων και πολεμικών αλλά και μέσα στη φωτιά του κοινωνικού ανταγωνισμού, δηλαδή μέσα στην ίδια την ιστορική κίνηση. Από τη σφοδρή πολεμική του Προυντόν με τον Μαρξ αλλά και ειδικότερα από τη διαγραφή του Μπακούνιν στην Πρώτη Διεθνή, οι αντηχήσεις του ρήγματος αυτού αντανακλώνται κατά κάποιον τρόπο μέχρι και σήμερα στο εργατικό

και επαναστατικό κίνημα.

Το βιβλίο των Μικαέλ Λέβι και Ολιβιέ Μπεζανσενό αναζητά τα σημεία της σύγκλισης των δύο αυτών επαναστατικών ρευμάτων. Πρόθεση των συγγραφέων είναι, πέρα από την αναγνώριση της διαφορετικών στοιχείων, να επιστήσουν την προσοχή στα θεωρητικά εργαλεία και στις πρακτικές που αποτελούν ως έναν βαθμό κοινό τόπο τόσο του αναρχισμού όσο και του μαρξισμού. Προσπαθούν να ανοίξουν έναν χώρο, ένα πεδίο όπου οι δύο αυτές θεωρήσεις θα συγκλίνουν.

Θα λέγαμε ότι το βιβλίο χωρίζεται σε τέσσερα μέρη.

Στο πρώτο μέρος οι συγγραφείς κάνουν μια ιστορική επισκόπηση κομβικών συμβάντων και ιστορικών θραύσεων όπου η σύγκλιση μεταξύ των δύο αυτών ρευμάτων είχε έναν αλληλέγγυο και κοινό τόπο. Η Πρώτη Διεθνής, η εξέγερση του Σικάγο το 1886, η Κομμούνια του Παρισιού, η Ισπανική Επανάσταση του 1936 είναι μερικά από τα ιστορικά γεγονότα που τα δύο αυτά ρεύματα είχαν κοινές συνάψεις και δράση.

Στο δεύτερο μέρος γίνεται μια αναφορά σε πορτρέτα προσωπικοτήτων του μαρξιστικού και αναρχικού κινήματος που έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο, όπως η Λουίζ Μισέλ, η Ρόζα Λούξεμπουργκ, η Έμμα Γκόλντμαν, ο Μπουεναβεντούρα Ντουρρούτι και ο Υποδιοικητής Μάρκος. Αλλά και στοχαστές όπως ο Βάλτερ Μπένγιαμιν, ο Αντρέ Μπρετόν και ο Ντανιέλ Γκερέν.

Στο τρίτο μέρος αναφέρονται οι συγκλίσεις αλλά και οι συγκρούσεις, με την Ρωσική Επανάσταση και την Κροστάνδη και το μαχνοβίτικο κίνημα να παίζουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο.

Στο τελευταίο μέρος του βιβλίου γίνεται αναφορά σε ζητήματα που απασχολούν το σύγχρονο επαναστατικό και ριζοσπαστικό κίνημα. Ζητήματα θεωρητικής επεξεργασίας, πρακτικής δράσης και οργάνωσης θίγονται εδώ. Άτομο και συλλογικότητα, το ζήτημα της εξουσίας, ο φεντεραλισμός, η δημοκρατία, η αυτοδιαχείριση, η οικολογία είναι μόνο μερικά από τα ζητήματα με τα οποία οι δύο συγγραφείς αναμετρώνται.

Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου είναι έκδηλη μια ευγενής αγωνία των συγγραφέων για το ζήτημα της επαναστατικής αλλαγής της κοινωνίας. Το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα σύντομο, περιεκτικό και πλούσιο εισαγωγικό εγχειρίδιο για όποιον θέλει να μελετήσει τις συγκλίσεις και τις διαφοροποιήσεις αυτών των δύο ρευμάτων. Όπως αναφέρουν: «Η προσδοκία μας συνίσταται στο να είναι το μέλλον κόκκινο και μαύρο: ο αντικαπιταλισμός, ο σοσιαλισμός, ή ο κομμουνισμός του 21ου αιώνα πρέπει να στηριχθούν σε αυτές τις δύο πηγές ριζοσπαστισμού. Εμείς θέλουμε να σπείρουμε τον σπόρο του ελευθεριακού μαρξισμού, με την ελπίδα αυτός να βρει γόνιμο έδαφος για να αναπτυχθεί και να δώσει φύλλα και καρπούς». Πίστη τους είναι ότι αυτό το βιβλίο κουβαλά αυτή την ελπίδα, «ότι οι μελλοντικές απελευθερωτικές μάχες του αιώνα μας θα φέρουν επίσης τη σύγκλιση, στη δράση και στη σκέψη των δύο μεγάλων επαναστατικών ρευμάτων του χθες, του σήμερα και του αύριο, του μαρξισμού και του αναρχισμού – της κόκκινης και της μαύρης σημαίας».

Είναι γεγονός ότι ο κοινός τόπος της εναντίωσης απέναντι στην κυρίαρχη πραγματικότητα δημιουργεί τις συνθήκες συνεργασίας μεταξύ αυτών των δύο διαφορετικών ρευμάτων και μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις. Απέναντι στη βαρβαρότητα του συστήματος, οι αναρχικοί και οι μαρξιστές συχνά συνεργάζονται σε περιπτώσεις όπως διαδηλώσεις, πορείες, συγκρούσεις και μέτωπα απέναντι στο κυρίαρχο σύστημα. Διατηρώντας κάθε ρεύμα τη διαφορετικότητά του, παίρνει μέρος από κοινού στη μάχη του κοινωνικού ανταγωνισμού.

Αυτό που έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον στη σκέψη των δύο συγγραφέων είναι μια φανερή τάση για μια συνθετική θεώρηση σήμερα, μια θεώρηση που θα συνδυάζει ριζοσπαστικές θεωρήσεις όχι μόνο του παρελθόντος αλλά και του παρόντος. Όπως αναφέρουν: «Ο ελευθεριακός μαρξισμός δεν είναι μια συνταγή, ένα πεπερασμένο θεωρητικό σώμα. Πρόκειται περισσότερο για συγγένεια, για ένα ορισμένο πολιτικό και διανοητικό βηματισμό. Είναι η κοινή επιθυμία να απαλλαγούμε, μέσω της επανάστασης,

από τη δικτατορία του κεφαλαίου, για να οικοδομήσουμε μια κοινωνία χωρίς αλλοτρίωση, μια κοινωνία ισότητας, απελευθερωμένη από τον εξουσιαστικό ζυγό του κράτους».

Θα λέγαμε ότι υπάρχει μια βεβιασμένη απόρριψη συνολικά της μαρξικής θεωρίας στη σημερινή πραγματικότητα του αναρχικού κινήματος και μια απαξιωτική και ταυτόχρονα αφελή απόρριψη των αναρχικών πρακτικών και θεωρήσεων από τους μαρξιστές και μαρξίζοντες κινηματικούς. Σήμερα έχουμε το προνόμιο και παράλληλα την τραγική θέση να μπορούμε να ασκήσουμε μια κριτική στις κοινωνικοιστορικές πραγματώσεις αυτών των δύο ρευμάτων και να διδαχθούμε από τα λάθη τους. Ο μαρξισμός δεν είναι ο ίδιος μετά την εδραίωση και την κατάρρευση των πρώην σοσιαλιστικών χωρών. Ούτε και ο αναρχισμός είναι ο ίδιος μετά την ήττα και το κλείσιμο του κύκλου των εκδοχών των παραδοσιακών προλεταριακών επαναστάσεων.

Όλες οι επαναστατικές θεωρίες που αξίωναν την εδραίωσή τους στο κοινωνικό πεδίο δημιούργησαν εκείνα τα εννοιολογικά εργαλεία που θα τους επέτρεπαν όχι μόνο μια διαφορετική ερμηνεία του κόσμου αλλά και τους τρόπους αυτής της εδραίωσης μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα. Θα ήταν άτοπο και αδόκιμο να θεωρήσουμε ότι μια ριζοσπαστική θεώρηση που θα στοχεύει σε έναν κοινωνικό μετασχηματισμό και σε μια αλλαγή των σημασιών που συγκροτούν τα άτομα και τις κοινωνίες σήμερα θα μπορούσε να αποκλείσει τις αναφορές και τις απαραίτητες οφειλές τόσο στον μαρξισμό όσο και στον αναρχισμό. Για παράδειγμα, πώς να εναντιωθείς στην αυθεντία της εξουσίας αν δεν ακούσεις τις κριτικές των κλασικών αναρχικών ή πώς να επαναπροσδιορίσεις τη θέση της εργασίας σήμερα αν δεν περάσεις από τη μαρξική κριτική του καπιταλιστικού μοντέλου; Πώς να μιλήσεις για αυτοδιαχείριση και αυτοοργάνωση χωρίς να ρίξεις μια ματιά στα πρώιμα έργα του Μαρξ ή να μην ανατρέξεις στους πειραματισμούς των αναρχικών;

Το βιβλίο των Μικαέλ Λεβί και Ολιβιέ Μπεζανσενό θίγει και ανοίγει ζητήματα που σήμερα είναι αναγκαίο να τεθούν στον διάλογο. Τουλάχιστον για όσους σκέφτονται με σοβαρό τρόπο μια

επαναστατική αλλαγή της κοινωνίας. Γι' αυτό και θεωρώ σημαντική τη συμβολή τους στην ανάγκη της σύνθεσης ενός νέου επαναστατικού προτάγματος που θα μπορέσει να εμπνεύσει τα κινήματα σήμερα τόσο να επαναπροσδιορίσουν τη δράση τους ώστε να μην ποντάρουν συνεχώς σε ζητήματα που εκ των προτέρων είναι χαμένα αλλά και θα δημιουργήσει τις απαραίτητες εμπνεύσεις ώστε να ξέρουμε πού θέλουμε να πάμε. Κι αυτό απαιτεί μια κοινή επανανοηματοδότηση των σκοπών. Ειδάλλως τίποτα από τα παραπάνω δεν μπορεί να γίνει.

Κλείνοντας, και σε έναν τόνο πιο προσωπικό, είμαι από αυτούς που πιστεύουν ότι το παραδοσιακό επαναστατικό κίνημα βρίσκεται στο τέλος του. Στη σημερινή πραγματικότητα των μαζικών κοινωνιών, των μεταμοντέρνων κοινωνιών, μέσα σε έναν πολυθεϊσμό αξιών, είναι δύσκολο για τις παραδοσιακές θεωρήσεις να παράγουν τα εννοιολογικά εργαλεία που θα συγκροτήσουν τα νέα παραδείγματα, όσο κι αν πασχίζουν να ανασυγκροτηθούν για να το κάνουν. Μιας και γνωρίζω την αγάπη τόσο του Μικαέλ Λέβι όσο και του Στέφανου Ροζάνη για τον Βάλτερ Μπένγιαμιν, η «ριζοσπαστική ιδέα της ελευθερίας» του Μπένγιαμιν σήμερα ενδεχομένως να πρέπει να αναμετρηθεί με τα συντρίμια των ανθρώπινων τραγωδιών που οδήγησαν οι κοινωνικοί πειραματισμοί του προηγούμενου αιώνα ώστε να μπορέσει να σηκώσει το ανάστημά της για το ξεπέρασμα της βαρβαρότητας που βιώνει η ανθρωπότητα τα τελευταία χρόνια. Και η ανθρώπινη ελευθερία αποτελεί το πρώτο και το τελευταίο διακύβευμα σε αυτό τον αγώνα.

Καπιταλιστικά **και** **Αντικαπιταλιστικά Κοινά**

Γιώργος Λιερός

“Χωρίς τα κοινά δεν μπορεί να υπάρξει ούτε αστικό κράτος ούτε αγώνας για την ανατροπή του”.

Έχουμε ορίσει τα κοινά ως “πρακτικές αυτοοργανωμένων κοινωνικών ομάδων οι οποίες έχουν σαν βάση την απο κοινού χρήση (ή αξιώσεις χρήσης) τμημάτων του περιβάλλοντός τους στα οποία αποδίδουν συγκεκριμένες μορφές σεβασμού”. Στα κοινά ανήκουν συνεταιρισμοί, αυτοδιαχειριζόμενα εργοστάσια, κοινωνικά κέντρα, οργανώσεις αλληλεγγύης, η κοινωνική οικονομία, κινήσεις πολιτών που διεκδικούν ή υπερασπίζονται τα δημόσια αγαθά, αθλητικοί σύλλογοι, θρησκευτικές οργανώσεις, πολιτιστικοί σύλλογοι, θεωρητικοί όμιλοι, εκδοτικές ομάδες κλπ.

Με δύο λόγια, στα κοινά περιλαμβάνεται όλη η δημόσια και συλλογική ζωή, σε διάκριση από την πολιτική εξουσία και την αγορά. Δεν πρόκειται μόνο -η Έλινορ Όστρομ είναι πολύ σαφής επ’ αυτού- για τους “πόρους κοινής δεξαμενής” και την σχετική μ’ αυτούς οργάνωση της παραγωγής και της διανομής. Τα κοινά είναι όλος ο κοινωνικός ιστός ο οποίος, ξεκινώντας από τα κατώφλια των σπιτιών συνδέει ιδιωτικούς και πολιτειακούς θεσμούς, τους κάνει λειτουργικούς και δένει την κοινωνία σ’ ένα όλο, ένα όλο που σπαράσσεται από ασυμφιλίωτες αντιθέσεις. Ο κόσμος των κοινών δεν είναι καθόλου ενιαίος.

Μια κοινωνία που χάνει τα κοινά της διολισθαίνει στην ανομική κατάρρευση, στον πόλεμο όλων εναντίον όλων. Η αστική κοινωνία, η ηγεμονία της αστικής τάξης, για όσο υφίσταται, διατηρεί τα δικά της κοινά, τη δική της αντίληψη για το κοινό αγαθό. Οι αστοί έχουν τα κοινωνικά τους δίκτυα που οργανώνονται γύρω από τα καλά σχολεία, φιλανθρωπικά, καλλιτεχνικά και πολιτιστικά ιδρύματα, κοινωνικές εκδηλώσεις, λέσχες κι εξοχικά και, φυσικά, μέσα από την επιχειρηματική ζωή -χάρη σε αυτά τα δίκτυα, από πολλές μικρές συζητήσεις, διαμορφώνεται πολύ γρήγορα η συλλογική θέληση της αστικής τάξης. Προπάντων όμως τα κοινά της αστικής τάξης είναι ένας ολόκληρος πολιτισμός που διαποτίζει όλη την κοινωνία, ένας πλούτος μη αγοραίων και μη κυβερνητικών δραστηριοτήτων τις οποίες αναλαμβάνουν πολύ

ευρύτερες μερίδες του πληθυσμού.

Επίσης -κι αυτό πρέπει να το πάρουν σοβαρά υπόψη τους τα λεγόμενα αντικαπιταλιστικά κοινά εάν θέλουν να υπάρξουν σαν τέτοια- η ηγεμονική δεξιότητα της αστικής τάξης μπορεί να εντάσσει στους αστερισμούς των κοινών της αστικής κοινωνίας, πολιτιστικά στοιχεία της πιο διαφορετικής προέλευσης προκειμένου να δημιουργήσει τις “τοπικές ιστορίες” και τα “συγκεκριμένα πολιτισμικά πλαίσια” που χρειάζεται η νέα επανοργάνωση των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων. Τα κοινά δίνουν στο αστικό κράτος το στρατηγικό του βάθος και κατά συνέπεια τη σταθερότητά του.

Τα **αντικαπιταλιστικά κοινά** είναι τα κοινά που αντιστρατεύονται τη συσσώρευση του κεφαλαίου, θεσμίζουν τις οίωνεί κομμουνιστικές σχέσεις που γενιούνται στο μοριακό επίπεδο από τις καπιταλιστικές αντιφάσεις, επαναφέρουν στο προσκήνιο τις παμπάλαιες ιδέες της κοινοκτημοσύνης, μιας παράδοσης τουλάχιστον 2500 χρόνων, και μας δίνουν την ευκαιρία να μιλήσουμε ξανά για τον κομμουνισμό και μάλιστα ερχόμενοι σε ρήξη με τον κρατισμό της Γ΄ Διεθνούς και της σοσιαλδημοκρατίας. Τα αντικαπιταλιστικά κοινά είναι οι ανακτημένες αυτονομίες των λαϊκών τάξεων, αυτονομίες που τους στέρησε το κράτος, ιδιαίτερα το νεωτερικό κράτος.

Στο νεωτερικό κράτος, η σχέση της κοινωνίας μαζί του δεν είναι εξωτερική όπως στα περισσότερα προνεωτερικά κράτη, δεν έχουμε πολλές παράλληλες κοινωνίες: από τη μια αυτή της άρχουσας τάξης κι από την άλλη εκείνες των κατώτερων τάξεων. Αυτό το κράτος δεν αποτελεί, όπως συχνά το ευρωπαϊκό μεσαιωνικό κράτος, μια “ομοσπονδία κοινωνικών ομάδων με διαφορετικές και καθόλου υποτελείς λειτουργίες” (Γκράμσι). Αν η ιστορία του κράτους είναι η -μη γραμμική- ιστορία διαδοχικών ενσωματώσεων, σε όλο και μεγαλύτερο βάθος, της κοινωνίας στην κρατική τάξη, πλέον με το νεωτερικό κράτος η υπαγωγή της κοινωνίας στο κράτος γίνεται οργανική και αυτήν ακριβώς την συμπερίληψη της κοινωνίας στο κράτος αποδίδει το γραμμικό σχήμα κράτος = πολιτική κοινωνία + ιδιωτική κοινωνία.

Το εν λόγω σχήμα, αποτελεί τον πλήρη και ακριβή ορισμό του **βιοπολιτικού κράτους**. Αυτή η υπαγωγή στο κράτος συντελέστηκε κατά τη νεωτερικότητα, σε διαδοχικά και όλο και πιο αποφασιστικά βήματα, με την καταστροφή του προηγούμενου κοινοτιστικού τρόπου οργάνωσης, μια ευρεία καταστροφή των κοινών η οποία είναι η άλλη πλευρά της σύγχρονης κρατικής φροντίδας για τις ζωές των ανθρώπων.

Στην καπιταλιστική κοινωνία λοιπόν δεν έχουμε από τη μια τα κοινά των αστών και από την άλλη τα κοινά των εργατών, σα να είχαμε δύο παράλληλες κοινωνίες. Τα κοινά των εργατών αποτελούν μέρος, υπάγονται στα κοινά της ευρύτερης καπιταλιστικής κοινωνίας. Είναι αντικαπιταλιστικά στο μέτρο που έρχονται σε ρήξη με την αστική κοινωνία, ανακτούν αυτονομίες, πειραματίζονται με χειραφετήσεις και γίνονται μέρος του “κινήματος που καταργεί την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων”. Το ίδιο ισχύει και για τα κοινά πολλών άλλων κοινωνικών ομάδων.

Τα αντικαπιταλιστικά κοινά έχουν στην αφετηρία τους διάσπαρτες σε όλο το κοινωνικό πεδίο σχέσεις και θεσμούς δια των οποίων οργανώνεται η κοινωνική ζωή των λαϊκών τάξεων σε απόσταση από την πολιτεία και την αγορά. Συγκροτούνται, κατά βάση, μέσα από την προσπάθεια των λαϊκών τάξεων να καλύψουν με μια πολυεπίπεδη αυτοοργάνωση το κενό που αφήνει η σημερινή απόσυρση της πολιτείας (διάλυση κράτους πρόνοιας, ζώνες ανομίας). Η απόσυρση της πολιτείας όμως δεν απελευθερώνει εξωτερικές ως προς το κράτος ζώνες, αλλά ζώνες που συμπεριλαμβάνονται στην κρατική τάξη αποκλειόμενες από αυτή (ζώνες εξαίρεσης).

Οι ρωγμές, οι απελευθερωμένες ζώνες, αυτή η πολλά υποσχόμενη εξωτερικότητα -εμβόλιμα δίκτυα, “πηγές εμβόλιμης αλληλεπίδρασης”, ο τόπος κυφορίας αποφασιστικών διεργασιών της κοινωνικής αλλαγής- είναι προσωρινή, ασταθής και αβέβαιη. Υπάρχουν πρακτικές εντός/εκτός, στα όρια, αλλά όχι “έξω” από το βιοπολιτικό κράτος, τα αντικαπιταλιστικά κοινά δεν μπορούν απλώς να στρέψουν τα νώτα τους, δεν υπάρχει “έξοδος” χωρίς την

καταστροφή του βιοπολιτικού κράτους. Μπορούμε λοιπόν να μιλάμε για αντικαπιταλιστικά κοινά χωρίς να κρατάμε ζωντανή την προοπτική της καταστροφής του κράτους; Ποια τύχη μπορούν να έχουν οι ζώνες αυτονομίας στις ρωγμές, όσο σημαντικές κι αν είναι, αν θεωρηθούν ως ο τελικός σκοπός; Ίσως το να μαραζώνουν υπό την προστασία μιας φιλικής κυβέρνησης της Αριστεράς.

Έτσι ή αλλιώς τίποτα δεν μπορεί να γίνει χωρίς τις χιλιάδες πρωτοβουλίες από την ίδια την κοινωνία, τον πολλαπλασιασμό και τη δικτύωση των εστιών αντίστασης, την αντικαπιταλιστική τους ριζοσπαστικοποίηση –**καμία πρωτοπορία δεν μπορεί να υποκαταστήσει την κοινωνία**. Στο πλαίσιο που ορίζει αυτή η θεμελιώδης προϋπόθεση, μπορούμε να πούμε, όσον αφορά τις προοπτικές που ανοίγουν τα αντικαπιταλιστικά κοινά, ότι σήμερα είναι ζητούμενα:

– η αναγέννηση, μέσα από τις πρακτικές των κοινών, του “κινήματος το οποίο καταργεί την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων”, αναγέννηση μέσα από προσπάθειες που για την ώρα παραμένουν άκαρπες, αντιφατικές και συχνά περιθωριακές.

– η διαμόρφωση πολιτικού σχεδίου -ή σχεδίων- εναντίον της ηγεμονίας του κράτους και του κεφαλαίου, δηλ. αντιηγεμονικού σχεδίου, η συγκρότηση των φορέων που είναι σε θέση να το αναλάβουν, που βρίσκονται σε μια οργανική σχέση μ’ ένα τέτοιο σχέδιο.

Μακροπρόθεσμα το ζητούμενο είναι η ανάπτυξη μέσα από δομές βασικά κοινοτικού τύπου μιας ολόκληρης κοινωνίας ενάντια στο κράτος, της κοινωνίας που θα θέσει τα θεμέλια για να ιδρυθούν δια της επανάστασης οι πόλεις και οι ομοσπονδίες κοινοτήτων που θα πάρουν τη θέση του κράτους.

Ο απολογισμός των κινημάτων στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια είναι εξαιρετικά αντιφατικός: απελπιστικά φτωχές επιδόσεις στην αλληλέγγυα και συνεργατική οικονομία μαζί με αναβαθμισμένες εκφάνσεις των κοινών, όπως οι πλατείες και το κίνημα αλληλεγγύης στους πρόσφυγες. Η κατάσταση είναι εγγενώς

μη προβλέψιμη και φαίνεται να μας διαφεύγουν εντελώς τα υπόγεια ρεύματα που την υποστρώνουν. Έτσι δεν μπορούμε να διατυπώσουμε τις απόψεις μας για τα πεπρωμένα των αντικαπιταλιστικών κοινών παρά στη μορφή του μύθου, δηλαδή “συγκεκριμένων δημιουργιών της φαντασίας” που προσπαθούν όμως να ανοίξουν τον δρόμο στην έλλογη κατανόηση και τη συνειδητή δράση. Αυτό είναι το πνεύμα με το οποίο αναφερόμαστε στις δημοκρατίες των συνεταιρισμένων παραγωγών για να περιγράψουμε μελλοντικές κοινωνίες με έναν τρόπο που προσπαθεί να φέρει στο σήμερα τις αξίες και τις πολιτικές αρετές που αποδίδει σε μια ελεύθερη ανθρωπότητα.

Με αυτό το “μύθο” θέλουμε:

– Να αποδώσουμε στο πολιτικό πράττειν μια κεντρικότητα ανθρωπολογικού χαρακτήρα. Η κομμουνιστική κοινωνία -μια κοινωνία χωρίς τάξεις αλλά όχι χωρίς συγκρούσεις- σκιαγραφείται με μια πλούσια κι έντονη πολιτική ζωή στο κέντρο. Γι’αυτή την κοινωνία, η **άμεση δημοκρατία** δεν είναι ένα μεταβατικό πολίτευμα αλλά ένα αξιακό σύστημα, μια αντίληψη για τον άνθρωπο, ένας ολόκληρος πολιτισμός που την διέπει -η αντίθεσή της με τη σύγχρονη μεταπολιτική (τη σκοπιά του ιδιώτη) είναι ριζική.

– Να διατρανώσουμε την πίστη μας σε ένα πολυκεντρικό κόσμο, μια πλουραλιστική οικουμένη, εκείνη των 10,000 λαών, των 10,000 πατρίδων, των 10,000 πολιτισμών. Χιλιάδες πολιτικά κυρίαρχες πόλεις και ομοσπονδίες κοινοτήτων σε μια ελεύθερη ανθρωπότητα, δεν θα είναι απλώς οι χιλιάδες παραλλαγές ενός πολιτειακού μοντέλου αλλά χιλιάδες διακριτοί πολιτισμοί οι οποίοι ολοκληρώνονται σ’ ένα πλήθος ανεξάρτητων και διαφορετικών μεταξύ τους δημοκρατιών. Τα σύγχρονα mega-κράτη -κι ακόμη περισσότερο μια ομοιογενής κι αδιαφοροποίητη παγκόσμια πολιτεία- είναι εντελώς ασύμβατα με τη δημόσια ελευθερία.

– Να δηλώσουμε τη σημασία που έχει για την ελευθερία μια ορισμένη σχέση δημόσιου-προσωπικού χώρου, μια σχέση που μόνο η

πόλη μπορεί να προσφέρει, ούτε το χωριό, ούτε οι απρόσωπες μαζικές κοινωνίες μπορούν να το κάνουν. Στην πόλη τα μεγέθη δεν είναι τόσο μεγάλα ώστε να αποτρέπουν τον έλεγχο των πολιτών στην πολιτεία, είναι όμως αρκετά μεγάλα για να επιτρέπουν την αποκέντρωση επίσης και προς τα κάτω και την καλύτερη διασφάλιση του προσωπικού χώρου.

Όπως το έθνος-κράτος υπήρξε ο κατεξοχήν τόπος της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, έτσι και η πόλη είναι ο προνομιακός τόπος της άμεσης δημοκρατίας. Όπως στην αστική κοινωνία το κοινό αγαθό ήταν η φαντασιακή κοινότητα του έθνους και στην κλασική Ελλάδα, τη Σουμερία και τη μεσαιωνική Ιταλία ήταν η πόλη, έτσι και το κοινό αγαθό σε μια ελεύθερη ανθρωπότητα θα μπορούσε να είναι η δημοκρατία των συνεταιρισμένων παραγωγών (πόλη ή ομοσπονδία κοινοτήτων).

Με τις δημοκρατίες των συνεταιρισμένων παραγωγών -ένα μύθο, ένα παράδειγμα, μια υπόθεση εργασίας- όπως και γενικότερα με την έννοια των **“κοινών της πόλεως”** ερχόμαστε να επικεντρώσουμε τη συζήτηση για τις προοπτικές των αντικαπιταλιστικών κοινών, πρόσκαιρα ανακτημένων λαϊκών αυτονομιών σήμερα, στην πολιτική και την πόλη.

Για την Άρεντ τα κοινά είναι η δημόσια σφαίρα, στην καθομιλουμένη τα κοινά είναι τα πολιτικά, μια πολιτική ζωή ανοιχτή στη συμμετοχή. Χωρίς ένα πολιτικό σχέδιο εναντίον της ηγεμονίας του κράτους και του κεφαλαίου τα κοινά των λαϊκών τάξεων δεν είναι παρά μερικές -μεταξύ πολλών άλλων- υποθέσεις της ιδιωτικής κοινωνίας. Και το ζητούμενο δεν είναι απλώς ένα κάποιο πολιτικό σχέδιο αλλά μια πραγματική διαδικασία **“αντιηγεμονίας”** που υπερβαίνει την αστική πολιτική σε ένα αναβαθμισμένο πολιτικό πράττειν –που υπερβαίνει την αφηρημένη πολιτική, την αντιπροσωπευτική δημοκρατία με την άμεση δημοκρατία. Μια διαδικασία που κορυφώνεται σ'έναν αγώνα ζωής και θανάτου με την αστική πολιτεία.

Αναφέρθηκε ήδη η στενή σχέση, σχέση καταγωγής, της δημοκρατίας (και της πολιτικής) με την πόλη. Οι πόλεις, οι συνοικίες και

οι γειτονιές τους είναι σήμερα ο κατεξοχήν τύπος στον οποίο συνυπάρχει σε φυσική εγγύτητα όλη η ποικιλία των δομών (οικονομικές, πολιτισμικές, πολιτικές) που συμπεριλάβαμε στα κοινά. Τόπος στον οποίο θα μπορούσαν να αναπτυχθούν σχετικά ολοκληρωμένα όλες εκείνες οι κοινωνικές σχέσεις οι οποίες, ενθαρρύνοντας τις οικονομικές δραστηριότητες, θα επέτρεπαν στους ανθρώπους να παράγουν ξανά με μη οικονομικά κίνητρα.

Από την άλλη μεριά όμως, με την παγκοσμιοποίηση και την βιοπολιτική παραγωγή σχηματίζεται και ισχυροποιείται ένα πλανητικό δίκτυο “οικουμενικών πόλεων” (μεγα-πόλεων) πολλές φορές σε βάρος της εξουσίας του εθνικού κράτους. Οι μεγα-πόλεις “...ο τόπος ανάπτυξης και ανατροπής του νέου τρόπου της καπιταλιστικής παραγωγής... του νέου τρόπου της κρατικής εξουσίας” (Κωτσάκης) αποτελούν την άρνηση εκείνου του τόσο σημαντικού κοινού στο οποίο αναφερόταν το περίφημο “δικαίωμα στην πόλη”. Έτσι ή αλλιώς οι πόλεις είναι ένα από τα πιο κρίσιμα πεδία για τις συγκρούσεις που έρχονται.

Υ.Γ.

Και τί γίνεται με την **τοπική αυτοδιοίκηση**; Μήπως η τόσο μεγάλη σημασία που αποδίδουμε στην πόλη τακτικά και στρατηγικά, κοντοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, θα έπρεπε να μας οδηγήσει σε μια συστηματική και οργανωμένη παρέμβαση στους δήμους και τις κοινότητες π.χ. μέσα από τη συγκρότηση δημοτικών κινήσεων με ελευθεριακά χαρακτηριστικά; Εάν το ξήλωμα της καπιταλιστικής οικονομίας μπορεί να αρχίσει με πρακτικές εντός/εκτός αγοράς όπως αυτές της αλληλέγγυας και συνεργατικής οικονομίας, γιατί να μην ξεκινήσει “άμεσα” το ξήλωμα του αστικού κράτους μέσα από τα κινήματα πόλης, τα οποία στο μέτρο που κατάφεραν να αρθρώσουν ένα ολόκληρο κόσμο των κοινών θα μπορούσαν να αναλάβουν εδώ κι εκεί την δημοτική εξουσία με σκοπό να τη διαλύσουν σ’ ένα “ανοιχτό εργαστήριο συναινετικών παρεμβάσεων και πλουραλιστικών δημιουργιών νομοθετικών κανόνων” (Νέγκρι και Χαρντ); Ξεκινώντας από προβληματισμούς σ’ αυτό το μήκος κύματος, μερικοί στοχαστές που εμφορούνται από ελευθεριακές ιδέες προτείνουν π.χ. **την παρέμβαση στις δημοτικές εκλογές.**

Πρόκειται για μια δύσκολη αλλά πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση η οποία θα έπρεπε να ανοίξει άμεσα, καθώς μάλιστα η επικείμενη αναθεώρηση του Καλλικράτη και η σχετική δημόσια συζήτηση θα μπορούσε να μας δώσει μια ευκαιρία να εξηγήσουμε στον κόσμο τί είδους δήμους και κοινότητες θέλουμε. Σε κάθε περίπτωση όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι **οι δήμοι είναι μέρος της πολιτικής εξουσίας** και μάλιστα ένα μέρος το οποίο σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης αναβαθμίζεται, ακριβώς τη στιγμή που ένας ολόκληρος πολιτικός πολιτισμός που συνδεόταν με το έθνος κράτος, σβήνει.

Η μεγάπολη, όπως είπαμε, δεν είναι η πόλη αλλά η άρνηση της πόλης, όχι ο τόπος της άμεσης δημοκρατίας αλλά εκείνος της σύγχρονης ολιγαρχίας. Φυσικά και δεν μπορεί να διοικηθεί με άμεση δημοκρατία ο δήμος της Αθήνας ή της Θεσσαλονίκης και πολύ περισσότερο εκείνος της Νέας Υόρκης, του Λονδίνου ή της Σαγκάης. Ο απολογισμός κινήσεων πόλης οι οποίες μετά από δεκαετίες κινηματικής δράσης κατάφεραν να πάρουν τη δημοτική εξουσία, δυστυχώς δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικός. Ωστόσο η πρόκληση που αντιπροσωπεύουν αυτά τα ερωτήματα είναι μεγάλη και κάποιες πρώτες επεξεργασίες για να δοθούν κάποια στιγμή οι απαντήσεις πρέπει να αρχίσουν άμεσα.

Χακεύοντας τα Κινήματα και την Πολιτική – Για μία Συμμαχία για τα Κοινά & την ΚΑΟ

Αντώνης Μπούμας

Η Ανάγκη

Είναι κοινή η παραδοχή ότι στην Ελλάδα της κρίσης τα κινήματα και οι πολιτικές οργανώσεις στάθηκαν αναντίστοιχα του βάθους και της σημασίας της κοινωνικής σύγκρουσης. Εφόσον δοκιμάστηκαν σχεδόν τα πάντα, ποιο ήταν τελικά το στοιχείο που απουσίαζε από τα κινήματα και τις πολιτικές οργανώσεις και οδήγησε σε αυτή την αναντιστοιχία; Μετά την εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008, το πανκοινωνικό κίνημα των πλατειών, την εκλογή της Αριστεράς στην κυβέρνηση, τη σύσσωμη συμμετοχή της κοινωνίας στο προσφυγικό δεν μπορούμε πια να εθελοτυφλούμε.

Αναγκαία (όχι όμως μοναδική) προϋπόθεση για την εξάλειψη αυτής της αναντιστοιχίας καθώς και για τους όποιους ριζοσπαστικούς κοινωνικούς μετασχηματισμούς είναι η πρότερη συγκρότηση μαζικής λαϊκής εξουσίας (poder popular). Η διαδικασία αυτή γίνεται από τα κάτω, στη βάση της κοινωνίας. Και απαραίτητα απαιτεί μετάβαση από το υπάρχον πεπερασμένο παράδειγμα κινήματων σε ένα ανώτερο παράδειγμα κυκλοφορίας / συσσώρευσης της κοινής μας δύναμης.

Αν συμφωνούμε με τα παραπάνω, τότε το ερώτημα που προκύπτει είναι το εξής: Ποιο είναι το εναλλακτικό αυτό παράδειγμα για τα κινήματα και πώς το οικοδομούμε;

Η Συγκυρία

Οι παρούσες συνθήκες ευνοούν τη συγκρότηση μίας ευρύτερης δικτύωσης των κινήματων. Οι ευνοϊκές αυτές συνθήκες έχουν να κάνουν (1) με τα κινήματα, (2) με την πολιτική συγκυρία, και (3) με τις ομάδες ανθρώπων, που μπορούν να πλαισιώσουν τη συμμαχία.

Η ευνοϊκή συγκυρία σε σχέση με τα κινήματα έχει ως εξής:

- Η ύφεση των μαζικών κινητοποιήσεων δίνει τον χρόνο για συσσώρευση δύναμης και οργανωτικούς μετασχηματισμούς πριν την έναρξη του επόμενου κύματος κινητοποίησης. Είναι αναγκαία άλλωστε η ύπαρξη κινηματικών δομών, που θα μπορούν να δώσουν στο νέο αυτό κύμα μία καλύτερη προοπτική για κοινωνική αλλαγή.

- Η αποδυνάμωση της λογικής του θρυμματισμού και του σεχταρισμού εντός των κινημάτων λόγω της κρίσης δημιουργεί ένα πιο δημιουργικό φαντασιακό σε μία σιωπηρή πλειοψηφία αγωνιστών των κινημάτων.

Η ευνοϊκή πολιτική συγκυρία για τη συγκρότηση της συμμαχίας έχει ως εξής:

- Η αποδυνάμωση της ελκυστικότητας του αντιπροσωπευτισμού δίνει ενδεχομενικά τη δυνατότητα για αναζήτηση προοπτικής στην οριζόντια παραγωγική οργάνωση με πολιτικούς όρους.
- Η αδυναμία της Αριστεράς να συγκροτήσει εναλλακτικό κοινωνικό πόλο εξαιτίας της ενσωμάτωσής της στο κράτος ανοίγει τον χώρο για συμμαχίες στην κοινωνική βάση, που θα αναλαμβάνουν να παίξουν τον ρόλο αυτόν.
- Η παγκόσμια άνοδος της αντισυστημικής ακροδεξιάς δεν αφήνει περιθώριο για την παραμονή στο υπάρχον παράδειγμα οριζοντιότητας, αυτό της διασποράς / κατακερματισμού δυνάμεων και της σχέσης αντιθετικής ετερονομίας σε σχέση με το κυρίαρχο πολιτικό / οικονομικό σύστημα.

Η ευνοϊκή συγκυρία σε σχέση με τους ανθρώπους που μπορούν να πλαισιώσουν τη συμμαχία έχει ως εξής:

- Μεγάλος αριθμός αγωνιστών των κινημάτων βρίσκεται σε φάση αναζήτησης, ενώ οι υπάρχοντες πολιτικοί σχηματισμοί κάθε είδους ρευστοποιούνται.
- Υπάρχουν κάποιες υποτυπώδεις δομές στον χώρο των Κοινών και της ΚΑΟ, ο κόσμος γύρω από τις οποίες είναι δεκτικός για αποδοχή νέων ιδεών, με διάθεση για συνεργασία, παραγωγή και δικτύωση με σκοπό μία συνολικότερη προοπτική.
- Υπάρχει ένας ευρύτερος κόσμος με πολιτικές ανησυχίες, ο οποίος βρίσκεται στο περιθώριο της μισθωτής εργασίας και της κατανάλωσης και, συνεπώς, έχει μεγαλύτερα κίνητρα και μεγαλύτερη ευχέρεια, για να αλλάξει παραγωγικό παράδειγμα, αν αυτό το παράδειγμα του παρέχει τα

στοιχειώδη.

Το Σχέδιο

Προσπάθειες για συντονισμό και δικτύωση πολιτικών και κοινωνικών φορέων έχουν λάβει χώρα στο παρελθόν, χωρίς όμως ιδιαίτερη επιτυχία. Τα **μοτίβα αποτυχίας** τέτοιων προσπαθειών είναι λίγο πολύ τα εξής:

(i) Οι προσπάθειες ευρύτερης οριζόντιας δικτύωσης και συντονισμού αποτυγχάνουν ήδη κατά την προσπάθεια συγκρότησής τους. Οι ενδιαφερόμενες ομάδες προσέρχονται με κατασταλαγμένες πολιτικές απόψεις και προχωρούν σε μία απόπειρα σύγκλισης, η οποία χάνεται σε μία φθοροποιό διαδικασία για την ανακάλυψη ενός *a priori* απολύτως ορθού πολιτικού πλαισίου και διαδικασίας, στο οποίο μάλιστα είναι συχνά προαπαιτούμενο να συμφωνεί ο καθένας κατά 100%. Ακόμη και στην περίπτωση που τέτοιες προσπάθειες δικτύωσης και συντονισμού γίνονται με μαζικούς όρους, δηλαδή με την κοινωνία μέσα, ο κόσμος αποθαρρύνεται από τη διαδικασία και αποχωρεί.

Τελικώς, τέτοιες προσπάθειες διαπιστώνουν το αυτονόητο. Σύγκληση μεταξύ αμετακίνητων πολιτικών θέσεων προς αναζήτηση ενός υποτιθέμενα *a priori* ορθού πλαισίου, που ήδη κάπου σε κάποιο μυαλό υπάρχει, δεν είναι μόνο αδύνατες αλλά και άχρηστες, αφού δεν παράγουν τίποτα νέο.

(ii) Οι προσπάθειες συνένωσης πολιτικών φορέων της Αριστεράς γίνονται συνήθως για την κάθοδο σε αντιπροσωπευτικές θεσμικές διαδικασίες. Όταν τέτοιες προσπάθειες πολιτικών φορέων της Αριστεράς (αλλά και της Αναρχίας) γίνονται με σκοπό τη συνένωση δυνάμεων στις κινητοποιήσεις και στα κινήματα, ήδη εκκινούν χωρίς την κοινωνία και με μία μίνιμουμ “συμφωνία κυρίων” μεταξύ ομάδων ή πολιτικών οργανώσεων. Με την πάροδο του χρόνου τέτοιες προσπάθειες φυλλορροούν σε διαδικαστικού χαρακτήρα συναντήσεις μεταξύ εκπροσώπων πολιτικών οργανώσεων. Σε κάθε περίπτωση τέτοιες διαδικασίες είναι ακατάλληλες για το χτίσιμο λαϊκής εξουσίας, γιατί δεν καθιστούν συμμετόχο την

κοινωνία.

Το αποτέλεσμα είναι πως, όσες προσπάθειες δικτύωσης έχουν γίνει, οδηγούν σε ένα άθροισμα δυνάμεων, το οποίο είναι τελικά λιγότερο από τις επιμέρους δυνάμεις που τις απαρτίζουν. Είτε όμως περάσουν το στάδιο της συγκρότησης και αποσπασθούν στη συνέχεια είτε καταστραφούν στο στάδιο της συγκρότησης, τέτοιες προσπάθειες αφήνουν στους συμμετέχοντες μία εμπειρία βαθιάς αποτυχίας, παρ' όλη την προσπάθεια. **Η δε επανάληψη της αποτυχίας λειτουργεί τιμωρητικά για το άτομο**, που κάθε φορά διαθέτει δυνάμεις για τέτοιους σκοπούς. Η συνολική μάλιστα εμπειρία των προσπαθειών δικτύωσης είναι σε προσωπικό επίπεδο εντόνως αρνητική και αποθαρρυντική, αφού οι παραστάσεις στο επίπεδο του βιώματος είναι οι αδιέξοδες και αντιπαραγωγικές τριβές ή οι αποσπασμένες διαδικασίες, που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Το πιο σημαντικό, οι προσπάθειες δικτύωσης, που έχουν γίνει, δεν σχεδιάζονται με τέτοιους όρους ώστε να γίνονται **με την κοινωνία** και να απευθύνονται σε αυτή. Επίσης, αποτελούν προσπάθειες δικτύωσης, που περιορίζονται αποκλειστικά στο πολιτικό επίπεδο, και δεν επεκτείνονται στην παραγωγή. Όλα αυτά έχουν οδηγήσει τα εγχώρια κινήματα σε μία τάση αποφυγής δικτύωσης και συντονισμού, ακόμη και σε στοιχειώδες επίπεδο.

Σήμερα είμαστε πιο ώριμοι από ποτέ μέσα από τις εμπειρίες των αποτυχιών μας να χακέψουμε τα κινήματα και την πολιτική. Δεν υπάρχει *arriori* πολιτική ορθότητα, που πρέπει να ανακαλύψουμε μέσα από διαδικασίες μεταξύ μας διαβούλευσης. Αυτά μπορούμε μόνο να τα εφεύρουμε εκ των υστέρων μέσα από μια επίπονη πράξη, παράγοντας συνεχώς μεταξύ μας εγχειρήματα και κοινωνικές σχέσεις. Οφείλουμε δηλαδή πρώτα να πράξουμε, για να υπάρξουμε, κοινώς να ακολουθήσουμε την πραξοκρατία (*doocracy*) των χάκερ. Ή, κατά τα ζαπατιστικά πρότυπα, το πολιτικό πλαίσιο, που θα μας ενώνει πραγματικά, μπορεί μόνο να χτιστεί μέσα από τις κοινωνικές ανάγκες και η πολιτική διαδικασία μέσα από το βίωμα.

Μία συμμαχία των κινημάτων και της κοινωνίας, που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες μας, δεν μπορεί παρά να είναι μία κοινωνική συμμαχία, που να συνδυάζει την πολιτική με την παραγωγή. Ένας τέτοιος συνδυασμός είναι σήμερα πιο αναγκαίος από ποτέ για οποιαδήποτε κινηματική δραστηριότητα για τους εξής λόγους:

(α) οι άνθρωποι των κινημάτων αντιμετωπίζουν σοβαρά προσωπικά αδιέξοδα, που φτάνουν μέχρι το σημείο της αδυναμίας υλικής αναπαραγωγής, (β) η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης και η οικονομική ένδεια περιορίζουν τον προσωπικό χρόνο αλλά και τον συλλογικό χρόνο κάθε εγχειρήματος της ΚΑΟ που αγωνίζεται να επιβιώσει, (γ) η μεγαλύτερη αδυναμία απόδοσης προοπτικής για τα κινήματα εστιάζεται στις καθημερινές ανάγκες των ανθρώπων, εκεί που αποχωρεί ταχύτατα το κράτος και η αγορά, και (δ) οποιουδήποτε είδους λαϊκή εξουσία ιστορικά συνενώνει αδιάσπαστα στις δομές της την πολιτική με την παραγωγή, αντίθετα με ό,τι πρεσβεύει ο αστικός τρόπος σκέψης, που διαπερνά την Αριστερά και την Αναρχία.

Επιπλέον, για να μπορέσει να έχει τον απαιτούμενο κοινωνικό αντίκτυπο, μια τέτοια κοινωνική συμμαχία οφείλει να καταστεί μια συμμαχία των εγχειρημάτων / κινημάτων τόσο των Κοινών όσο και της ΚΑΟ. Ωστόσο, η σχέση μεταξύ Κοινών και ΚΑΟ δεν είναι ούτε ξεκάθαρη ούτε και αυτονόητη. Η ιδανική σχέση της ΚΑΟ με τα Κοινά αγαθά είναι μια σχέση διαλεκτική και αμοιβαίως ενδυναμωτική. Τα Κοινά αναπαράγονται μέσα από έναν ανώτερο ποιοτικά τρόπο, ο οποίος βασίζεται στη δημόσια συσσώρευση πόρων και αξίας (pooling), συγκριτικά με το κεφάλαιο, το οποίο βασίζεται στην ιδιωτική συσσώρευση πόρων και αξίας. Εντούτοις, τα κοινά αναπτύσσονται σε ασυμβατότητα με το κυρίαρχο σύστημα κυκλοφορίας αξίας της εμπορευματικής αγοράς.

Αυτό καθιστά τα Κοινά μη βιώσιμα, όπου απαιτείται ιδιαιτέρως μεγάλη ένταση εργασίας και αδυναμία συσσώρευσης αυτής μέσα από οικονομίες έκτασης (economies of scope). Συνεπώς, τα Κοινά αναγκαστικά αναπτύσσουν όρια σε σχέση με την αγορά στα σημεία εκείνα, που απαιτούν ένταση εργασίας. Σε μία στρατηγική

συνδυασμού Κοινών και ΚΑΟ με σκοπό τη διεύρυνση των Κοινών η ΚΑΟ τοποθετείται στην περιφέρεια των Κοινών, εκεί όπου αυτά οριοθετούνται από την αγορά. Με αυτόν τον τρόπο η ΚΑΟ παρέχει στα Κοινά τη δυνατότητα εντατικής εργασίας και άρα εν δυνάμει βιωσιμότητας. Συνεπώς, μία σφαίρα εναλλακτική προς τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο κοινωνικής αναπαραγωγής, που λειτουργεί ανταγωνιστικά και με δυνατότητες διεύρυνσης σε βάρος του κεφαλαίου και της αγοράς, αναγκαστικά συγκροτείται μέσα από μια σύμπραξη μεταξύ των Κοινών και της ΚΑΟ, με τα Κοινά στο διαρκώς διευρυνόμενο κέντρο και την ΚΑΟ στην περιφέρεια.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, μια τέτοια συμμαχία μπορεί να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Κοινωνική, δηλαδή μη αντιπροσωπευτική, συμμαχία.
- Συμμαχία Κοινών & ΚΑΟ.
- Με αυτονομία δομών, αποφάσεων και δράσης.
- Συμμετέχοντες: άτομα / παραγωγικά εγχειρήματα.
- Πολιτική / παραγωγική συμμαχία.

Πολιτικό Πλαίσιο

Το πολιτικό πλαίσιο μιας συμμαχίας των κινημάτων, που να ανταποκρίνεται στη συγκυρία, αναγκαστικά εμπνέεται από την προοπτική μίας κοινωνίας βασισμένης στα Κοινά αγαθά. Τα Κοινά είναι ένας πολύ παλιός τρόπος κοινωνικής αναπαραγωγής, ο οποίος κατατρύχεται από τις παραδοσιακές ιεραρχίες που ιστορικά καθόρισαν τις ανθρώπινες κοινότητες. Μία τέτοια συμμαχία θα στοχεύει στη συγκρότηση και διάχυση δημοκρατικών Κοινών, δηλαδή στην ανύψωση της ανθρώπινης κοινότητας σε ανώτερο επίπεδο, αυτό της κοινότητας με μη διαχωρισμένους θεσμούς δύναμης και χωρίς ιεραρχίες.

Στη συγκρότηση του πολιτικού πλαισίου μιας τέτοιας συμμαχίας είναι σκόπιμο να αποφευχθούν οι εξής προσεγγίσεις:

- Η αναζήτηση ενός πολιτικού πλαισίου, που να αντιπροσωπεύει σε απόλυτο βαθμό τις απόψεις κάθε συμμετέχοντος αντί για ένα πολιτικό πλαίσιο – σημείο

σύγκλισης των μερών, που απαρτίζουν τη συμμαχία.

- Η αναζήτηση ενός πολιτικού πλαισίου, το οποίο στο επίπεδο του περιεχομένου δεν θα αποπειράται προκαταβολικά να εφεύρει την απόλυτα ορθή πολιτική στόχευση αντί για ένα πολιτικό πλαίσιο, το οποίο θέτει την πολιτική στόχευση ως διαρκώς εξελισσόμενη και υπό διαμόρφωση μέσα από τις κοινωνικές ανάγκες.
- Η αναζήτηση ενός πολιτικού πλαισίου, το οποίο στο επίπεδο της διαδικασίας δεν θα αποπειράται προκαταβολικά να εφεύρει την απόλυτη πολιτικά ορθή διαδικασία αντί για ένα πολιτικό πλαίσιο, το οποίο θέτει την πολιτική διαδικασία ως διαρκώς εξελισσόμενη και υπό διαμόρφωση μέσα από τις μαζικές διαδικασίες.

Στρατηγικοί Στόχοι / Παρεμβάσεις στα Κινήματα και την Κοινωνία

Μία τέτοια συμμαχία μπορεί να εξελιχθεί σε μια **κοινωνική συμμαχία νέου τύπου**. Δεν θα πρόκειται ούτε για μία οργάνωση με μέλη, ούτε για μία δικτύωση φορέων, ούτε καν για μία προσπάθεια συντονισμού εγχειρημάτων. Θα στοχεύει να γίνει η ίδια η συμμαχία ένα Κοινό, δηλαδή μία δεξαμενή δύναμης στην οποία τα εγχειρήματα των κινήματων συσσωρεύουν δυνάμεις αλλά και λαμβάνουν οφέλη, μία ζωντανή και διαρκώς εξελισσόμενη διαδικασία / σχέση ανάμεσα στα κινήματα, η οποία έχει ως σκοπό να παράγει διαρκώς νέες δομές συνεργασίας και να αναπαράγεται, μόνο στο μέτρο που παράγει καινοτόμες κοινωνικές σχέσεις.

Μέσα από μία τέτοια συμμαχία μπορούν να επιτευχθούν αποτελεσματικά εξής:

- Ενδυνάμωση υπαρχόντων παραγωγικών εγχειρημάτων / εγχειρημάτων Κοινών μέσα από τον συντονισμό και δημιουργία νέων.
- Παραγωγή συγκροτημένου και διακριτού λόγου από τη σκοπιά των κινήματων των Κοινών και της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.
- Παραγωγή και διεκδίκηση εμπεριστατωμένων και άμεσα εφαρμόσιμων πολιτικών διαδικασιών για τα Κοινά και την

ΚΑΘ από τη σκοπιά της κοινωνίας σε τοπικό, περιφερειακό και πανκοινωνικό επίπεδο.

- Κοινωνικοί αγώνες για τα Κοινά και την Κοινωνική Οικονομία.
- Συγκρότηση απτών παραγωγικών εναλλακτικών. Δημιουργία ή/και ανάδειξη επιτυχημένων παραδειγμάτων και προσπάθεια διάδοσής τους.
- Δικτύωση των εγχώριων κινήματων με αντίστοιχες κοινωνικές δυνάμεις του εξωτερικού.
- Απόδοση συνολικής προοπτικής για τα κινήματα μέσα από την παραγωγή με πολιτικούς όρους.

Αντί Επιλόγου

Μας αναλογούν όλα τα παραπάνω; Ακόμη κι αν δεν αναλογούν σε εμάς, αναλογούν στην ελληνική κοινωνία, στις δημιουργικές της δυνάμεις όπως εκδηλώθηκαν στον Δεκέμβρη του 2008, στο κίνημα των πλατειών, στο προσφυγικό. Της αξίζει ένα καλύτερο μέλλον. Έχουμε δύο επιλογές: **(α)** Να μην ανταπεξέλθουμε στην ευθύνη, όπως έχει συμβεί στο παρελθόν, ή **(β)** Να υπερβούμε τους εαυτούς μας και να τα καταφέρουμε.

Όλοι οι όροι είναι στη θέση τους. Λείπουμε μόνο εμείς /εσείς /οι άλλοι /όλοι.

Με τον Μαρξ ή πέρα από τον Μαρξ;

Χάρης Ναξάκης

Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο ΤΕΙ Ηπείρου, συγγραφέας
charisnax@yahoo.gr

Ο Terry Eagleton, ένας πνευματώδης στοχαστής, μέσω 10

ερωτοαπαντήσεων, που αφορούν τις κριτικές που έχουν διαχρονικά ασκηθεί στη σκέψη του Μαρξ, επιχειρεί να δείξει ότι ο μαρξισμός όχι μόνο δεν είναι νεκρός αλλά συνεχίζει να αποτελεί το πιο αποτελεσματικό εργαλείο για να οραματιστούμε ένα ανθρωπινότερο μέλλον. Το συμπέρασμά του είναι ότι όλοι όσοι επιδιώκουμε ένα δικαιότερο κόσμο αναπόφευκτα είμαστε μαρξιστές. Για τον Eagleton τα γνωστικά θεμέλια της μαρξιστικής θεωρίας, όχι των επιγόνων της, των μαρξιστών, είναι απολύτως επαρκή και δεν υπάρχει καμία ανάγκη να επανιδρύσουμε τον μαρξισμό ή να αναζητήσουμε μετα-μαρξιστικές απαντήσεις στα σύγχρονα προβλήματα. Πρόκειται για την γνωστή αντίληψη που θεωρεί ότι οι επίγονοι και τα εγχειρήματα εφαρμογής της θεωρίας στην πράξη στρέβλωσαν τη μαρξιστική θεωρία. Ποτέ δεν πίστεψα, ακόμα και στην μαρξιστική μου νεότητα, το δογματικό αυτό επιχείρημα.

Ο Μαρξ είναι ένας ριζοσπάστης διανοητής του διαφωτιστικού τόξου, που μας πρόσφερε μια ριζική κοινωνιολογική κριτική της νεωτερικότητας, του βιομηχανικού καπιταλισμού, τα γνωστικά θεμέλια της οποίας δεν επαρκούν για να ερμηνεύσουν τη νέα φάση της νεωτερικότητας. Ο Μαρξ είναι ένας κλασικός, που η σκέψη του είναι γόνιμη και αναγκαία, αλλά δεν μας είναι περισσότερο ή λιγότερο χρήσιμη απ' ό,τι μας είναι η σκέψη του Αριστοτέλη, του Επίκουρου και του Ηράκλειτου, του Σπινόζα, του Χέγκελ, του Ρουσσώ και του Φρόυντ, της Άρεντ, του Καστοριάδη και του Παπαϊωάννου. Ο Μαρξ ως κλασικός είναι ξεπερασμένος αξεπέραστος.

Θα καταπιαστώ ακροθιγώς, σ' αυτή τη σύντομη βιβλιοκριτική, με έναν από τους διαφωτιστικούς μύθους που γοήτευσαν τον Μαρξ και ατυχώς υπερασπίζει ο Eagleton. Ο Μαρξ, σε αντιπαράθεση με τον μονοδιάστατο άνθρωπο του φιλελευθερισμού, τον ορθολογικό ατομιστή, που ασκεί ελεύθερα με ρυθμιστή την αγορά την εγωιστική του φύση, θεμελίωσε επίσης ένα ανθρωπολογικά μονοδιάστατο ον, τον **homo faber** (άνθρωπος κατασκευαστής). Πρόκειται για μια μονοφυσική αντίληψη για την ανθρώπινη ταυτότητα, στο βαθμό που της αναγνωρίζει ως κύρια την ιδιότητα

του κατασκευαστή (παραγωγού) των μέσων της ύπαρξης της. Η ανθρώπινη ουσία ταυτίζεται με την παραγωγική δύναμη του ανθρώπου, με την εργασία και τον αγώνα ενάντια στη φύση, με την οντολογία των παραγωγικών δυνάμεων και της τεχνικής.

Έτσι συγκροτεί, όπως παρατηρεί ο Κ. Παπαϊωάννου, ένα κοινωνιολογικό μονισμό, ο οποίος αναγορεύει τις παραγωγικές δυνάμεις ως δημιουργό της πραγματικότητας, σε αντίθεση με τη χεγκελιανή διαλεκτική που θεωρούσε την ιδέα ως δημιουργό της πραγματικότητας. Για τον Μαρξ (βλ. γερμανική ιδεολογία), «αυτό που είναι οι άνθρωποι συμπίπτει με τα προϊόντα που παράγουν και με τον τρόπο που τα παράγουν», γι' αυτό «η φύση που παράγεται από τη βιομηχανία είναι γνήσια ανθρωπολογική φύση» και «κάθε αυθεντικά ανθρώπινη δραστηριότητα υπήρξε ίσαμε τώρα εργασία, άρα βιομηχανία». Έτσι, «αν η βιομηχανία νοηθεί ως η εξωτερίκευση των ουσιαστικών δυνάμεων του ανθρώπου, μπορούμε να κατανοήσουμε τόσο τη φυσική ουσία του ανθρώπου όσο και την ανθρώπινη ουσία της φύσης».

Ιδού λοιπόν ο κατά Μαρξ άνθρωπος. Η ουσία του είναι η παραγωγική του φύση, είναι ένας homo economicus, ένας προμηθεϊκός παραγωγός, κατασκευαστής εργαλείων και προϊόντων. Ο κοινωνιολογικός μονισμός του αναγνωρίζει μόνο τον οικονομικό ντετερμινισμό, περιορίζει τις ουσιαστικές δυνάμεις του ανθρώπου αποκλειστικά στις παραγωγικές του δυνάμεις που συνιστούν την πραγματική ανθρώπινη ιστορία. Οτιδήποτε άλλο εμφανίζεται ως ανθρώπινη ιστορία είναι μια ψευδαίσθηση, κάθε μορφή εξω-οικονομικής ζωής δεν έχει πραγματική βάση, γι' αυτό για τον Μαρξ «δεν υπάρχει ιστορία της πολιτικής, του δικαίου, της επιστήμης, της τέχνης, της θρησκείας, κλπ».

Η οντολογία όμως των παραγωγικών δυνάμεων μετατρέπει τον άνθρωπο σε άθυρμα του οικονομικού ντετερμινισμού και καθιστά τον Μαρξ έναν από του κήρυκες του καπιταλιστικού φαντασιακού, σύμφωνα με το οποίο τα πάντα εξαρτώνται από την απεριόριστη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Να γιατί η Αριστερά, σχεδόν σε όλες τις εκδοχές της νιώθει μια ακαταμάχητη έλξη από τον οικονομισμό, την παραγωγικότητα, τον καταναλωτισμό, την

τεχνολογική πρόοδο, την ανάπτυξη σε όλες της μεταμφιέσεις της (βιώσιμη ανάπτυξη, λαϊκή ανάπτυξη, κλπ). Η κεντρική ιδέα της Αριστεράς είναι ότι θα έρθει σύντομα η στιγμή που η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, που είναι για τον Μαρξ η γνήσια ανθρωπολογική φύση, δεν θα μπορεί να συγκρατηθεί μέσα στα όρια του καπιταλισμού και έτσι θα δημιουργηθεί η υλική βάση για το σοσιαλισμό.

Η Αριστερά ταυτίζεται πλήρως με τον φιλελευθερισμό ως προς την πρωτοκαθεδρία της οικονομίας, τον μονοδιάστατο ορισμό του ανθρώπου ως homo economicus και διαφοροποιείται μόνο ως προς την ανάγκη της ίσης κατανομής των αγαθών που παράγει η απεριόριστη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Ο Διαφωτισμός και οι συνιστώσες του δημιούργησαν τον πιο τυραννικό θεό, την οικονομία, την πίστη στην αέναη ανάπτυξη, στην παράλογη δηλαδή ιδέα ότι προορισμός μας είναι να παράγουμε περισσότερα και να καταναλώνουμε περισσότερα. Αν όμως η ανάπτυξη είναι η νέα θρησκεία τότε χρειαζόμαστε οικονομικά άθεους, που να οργανώσουν την επιβράδυνση της οικονομίας, την αποανάπτυξη, και μέσω αυτής μια αξιοβίωτη ζωή που θα περιορίζει τις ανάγκες (επιθυμίες), τα εμπορεύματα, την ταύτιση της ευτυχίας με την απεριόριστη κατανάλωση.

Οικολογικό Κίνημα Μεσοποταμίας: Τα Συμβούλια Οικολογίας στο Βόρειο Κουρδιστάν

Ercan Ayboğa (Οικολογικό Κίνημα Μεσοποταμίας)
Μετάφραση: Μαριέττα Σιμεγιάτου

Από τις αρχές του 2015, το «Οικολογικό Κίνημα Μεσοποταμίας», το οποίο δημιουργήθηκε το 2011, μπήκε σε μια σημαντική διαδικασία ανασυγκρότησης. Με μια νέα δομή και βαθύτερους πολιτικούς στόχους, όλο και περισσότεροι άνθρωποι εμπλέκονται στις δράσεις για μία πιο οικολογική κοινωνία, παράγοντας μία νέα δυναμική με θετικά αποτελέσματα για το βόρειο Κουρδιστάν - βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.

Απαρχές του Κινήματος και Πρώτη Δομή

Στις αρχές του 2011, ξεκίνησε μια συζήτηση στο φόρουμ οικολογίας (που διοργανώθηκε από το Κοινωνικό Φόρουμ Μεσοποταμίας, MSF) στην πόλη Αμέντ (Ντιγιάρμπακιρ) σχετικά με τον τρόπο κατά τον οποίο οι διάφορες πρωτοβουλίες, οι οργανώσεις και τα άλλα κοινωνικά κινήματα του βορείου Κουρδιστάν που δρουν κατά της οικολογικής και κοινωνικής καταστροφής που προκαλείται από τα νεοφιλελεύθερα επενδυτικά έργα θα μπορούσαν να σχηματίσουν μια κοινή δομή ή ένα κοινό κίνημα. Τα προηγούμενα χρόνια είχαμε δει να αναδύονται πολλές πρωτοβουλίες και ομάδες σε ορισμένες επαρχίες του βορείου Κουρδιστάν οι οποίες έκαναν εκστρατείες κατά των καταστροφικών φραγμάτων, των υδροηλεκτρικών εγκαταστάσεων εκτροπής, των έργων εξόρυξης άνθρακα, των εργοστασίων καύσης άνθρακα, της εξόρυξης για παραγωγή τσιμέντου, κ.λπ.

Οι γνωστότερες μέχρι τότε ήταν οι εκστρατείες και οι διαδηλώσεις κατά του **φράγματος του Ιλισού**, ήδη από το 1999, και κατά των φραγμάτων στο Ντέρσιμ (Τανσέλι)· αλλά και νέες επίσης διαμαρτυρίες άρχισαν να αποκτούν δημοσιότητα περιφερειακά, όπως αυτές κατά της μεγάλης κλίμακας εξόρυξης για παραγωγή τσιμέντου στο Bazarcik/Gurgum (Pazarcik/Μαράς), κατά της λειτουργίας ενός επικίνδυνου για την υγεία εργοστασίου καύσης άνθρακα στο Silopi/Şirnex (Silopi/ Σιρνάκ) ή κατά άλλων αντικοινωνικών έργων αστικοποίησης. Πέρα από αυτά τα κοινωνικά κινήματα που αποτελούνται από πρωτοβουλίες, υπήρχαν και αρκετοί κλασικοί περιβαλλοντικοί σύλλογοι σε πόλεις όπως οι Êlih (Μπατμάν), Qoser (Κιζίλτεπε), Wan (Βαν)

και Αμέντ που ευαισθητοποιούσαν σχετικά με πολλές προβληματικές καταστάσεις και εξελίξεις και που πραγματοποιούσαν διάφορες δράσεις, αν και σε χαμηλότερο βαθμό.

Ωστόσο, έπρεπε να φτάσουμε στο 2ο Κοινωνικό Φόρουμ Μεσοποταμίας στο Αμέντ το Σεπτέμβρη του 2011, για να θιχτεί τελικά το **θέμα της δημιουργίας δομών**. Η καθυστέρηση αυτή επήλθε μεταξύ άλλων επειδή οι περισσότερες πρωτοβουλίες και ομάδες του βορείου Κουρδιστάν είχαν αδύναμες δομές και μικρές δυνατότητες, ενώ η οικολογική ευαισθητοποίηση στην κοινωνία ήταν μηδαμινή και δεν υπήρχε ως τότε η εμπειρία της σύνδεσης μεταξύ των κοινωνικών κινημάτων και των συλλόγων/ΜΚΟ.

Στα επόμενα ένα-δύο χρόνια, δημιουργήθηκε μια δομή που θα μπορούσε αρχικά να χαρακτηριστεί ως *δίκτυο* παρά ως *κίνημα*. Αυτός ο συντονισμός, που λειτουργούσε σε ένα βασικό επίπεδο, πραγματοποιήθηκε από μια χούφτα ακτιβιστές από το Αμέντ. Συνολικά, έντεκα πρωτοβουλίες και σύλλογοι συναντήθηκαν τακτικά, αν και όχι συχνά, για να συμφωνήσουν σε θέσεις και να προετοιμάσουν κοινές δράσεις, εκστρατείες και ανακοινώσεις. Αυτή η δομή, η οποία βασιζόταν αποκλειστικά σε εθελοντικές προσπάθειες, κατάφερε κατά καιρούς να θέσει αρκετά θέματα ενώπιον της τοπικής κοινωνίας. Τα κρατικά «mainstream» μέσα ενημέρωσης, όπως αναμενόταν, δεν έδωσαν σημασία στο Οικολογικό Κίνημα Μεσοποταμίας (Mezopotamya Ekoloji Hareket **MEH**), παρά μόνο ορισμένα αριστερά μέσα ανέφεραν κάποιες δράσεις σε λίγες περιπτώσεις. Γενικά, παρόλο που οι κοινές δράσεις ήταν σπάνιες, οι κοινές ανακοινώσεις διαδόθηκαν σε μεγαλύτερο βαθμό. Οι λίγες αυτές δράσεις αφορούσαν στο φράγμα του Ιλισού, δοκιμαστικές γεωτρήσεις για προγραμματισμένα έργα υδραυλικής ρωγμάτωσης (fracking) και αντίσταση κατά κατασκευαστικών έργων στο Αμέντ. Το MEH αντέδρασε πράγματι σε νέες καταστροφές, στις αναγγελίες ή και στην έναρξη επενδυτικών έργων σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις.

Από το 2013 και μετά, το MEH ήταν σε θέση να εντατικοποιήσει ελαφρώς τις δράσεις του, μια εξέλιξη που ευνοήθηκε από την παύση του πολέμου στο βόρειο Κουρδιστάν με μια διμερή defacto

εκεχειρία. Συγκεντρώθηκαν, λοιπόν, και ανταλλάχθηκαν πληροφορίες σχετικά με διάφορα καταστροφικά ή εκμεταλλευτικά επενδυτικά σχέδια, γράφτηκαν άρθρα και έγιναν δράσεις ενάντια σε νέες μορφές επενδυτικών σχεδίων [όπως είναι η υδραυλική ρωγμάτωση (fracking), τα δασικά έργα και τα φράγματα αποκλειστικά για στρατιωτικούς σκοπούς] και η ατζέντα διευρύνθηκε ώστε να συμπεριλαμβάνει π.χ. γεωργικούς σπόρους, δάση και τον αστικό εξευγενισμό (gentrification).

Τα χρόνια μεταξύ του 2011 και 2014 βλέπαμε στις επαρχίες είτε αρκετές ομάδες (πρωτοβουλίες και ενώσεις) και ακτιβιστές να δραουν παράλληλα και σπανίως μαζί, ή μια ομάδα ακτιβιστών να δρα μεμονωμένα. Η πρώτη περίπτωση σήμαινε ότι οι ήδη ανεπαρκείς δυνάμεις κατακερματίζονταν, και ήταν σύνηθες φαινόμενο δύο ή τρεις ομάδες να δουλεύουν για το ίδιο θέμα αλλά ανεξάρτητα (τα καλύτερα παραδείγματα είναι του Dersîm και Êlih). Στη δεύτερη περίπτωση, αυτοί οι λίγοι ακτιβιστές σπάνια κατάφερναν να κινητοποιήσουν μεγαλύτερα τμήματα της κοινωνίας για κάποιο θέμα, οπότε έμεναν στο περιθώριο. Περίπου δέκα-δεκαπέντε χρόνια πριν, οι πολιτικές δομές στις επαρχίες που είχαν επίσης οργανωθεί στο πλαίσιο του Κογκρέσου της Δημοκρατικής Κοινωνίας (DTK), δεν διέθεταν σε τοπικό επίπεδο οποιαδήποτε ευαισθητοποίηση για τη διαφύλαξη της φύσης. **Παρά την εξύμνησή της, η φύση θεωρούνταν πεδίο εκμετάλλευσης για τη δημιουργία θέσεων εργασίας.** Η θεωρητική προσέγγιση του κουρδικού κινήματος ελευθερίας για το θέμα αυτό δεν βοήθησε αρκετά. Ωστόσο, όσο μεγαλύτερη ήταν μια πόλη, τόσο περισσότεροι άνθρωποι υπήρχαν που έβλεπαν κριτικά οποιαδήποτε επένδυση.

Εκτός από τα παραδείγματα αυτά των περιορισμένων δράσεων, υπήρχαν ορισμένες επαρχίες ή περιοχές όπου δεν πραγματοποιούνταν καθόλου διαμαρτυρίες, παρά τις μεγάλες οικολογικές καταστροφές. Οι περιοχές αυτές ήταν κατά κανόνα ιδιαίτερα συντηρητικές, αγροτικές και/ή οικονομικά ασθενείς.

Από το 2012, μόλις το ΜΕΗ δημιουργήθηκε, εκπροσωπήθηκε και συμμετείχε στο Κογκρέσο της Δημοκρατικής Κοινωνίας (DTK-KCD)

που αποτελούσε την υπερδομή όλων των πολιτικών δομών του κινήματος ελευθερίας στο βορείο Κουρδιστάν. Λόγω της πρόσφατης δημιουργίας και της γενικής αδυναμίας του, εκπροσωπούνταν σε πολύ μικρότερη κλίμακα σε σύγκριση με τα άλλα κινήματα όπως το κίνημα των γυναικών, της νεολαίας ή της γλώσσας. Τα θέματα που αφορούσαν ρητά την οικολογία σπάνια συζητιόντουσαν στη Γενική Συνέλευση του DTK τα χρόνια εκείνα, παρόλο που το όραμα του κουρδικού κινήματος ελευθερίας μιλά για μια «δημοκρατική, απελευθερωμένη για τη γυναίκα και οικολογική κοινωνία». Η δημιουργία μιας επιτροπής οικολογίας εντός του DTK το 2013 δεν άλλαξε και πάλι τα πράγματα. Ο κυριότερος λόγος ήταν ότι το ίδιο το ΜΕΗ δεν ήταν αρκετά καλό στο να κάνει κατανοητό στους άλλους ακτιβιστές και στα μεγάλα τμήματα του πληθυσμού **πώς τα καταστροφικά επενδυτικά έργα εκμετάλλευσης σχετίζονται με την κοινωνική δομή, την πολιτική, τον πολιτισμό και την οικονομία του Κουρδιστάν**. Δεν μαχόταν αρκετά δυνατά για τους δικούς του σκοπούς εντός του κουρδικού κινήματος ελευθερίας και απέτυχε στο να βρει τα κατάλληλα μέσα. Ωστόσο, το ΜΕΗ ή μάλλον οι αγώνες και οι συζητήσεις που έγιναν τα χρόνια εκείνα επέφεραν μία μη αμελητέα αλλαγή στην οικολογική συνείδηση.

Ανασυγκρότηση του Οικολογικού Κινήματος

Παρά τις βαθύτερες συζητήσεις και σε ευρύτερη βάση το 2013 και το 2014 εντός του οικολογικού κινήματος της Μεσοποταμίας και του κοινού στο Βόρειο Κουρδιστάν και παρά την αυξανόμενη οικολογική ευαισθητοποίηση, η πολιτική πρακτική των πρωτοβουλιών, των ομάδων και του ΜΕΗ δεν κατάφερε να εκμεταλλευτεί δεόντως την ευκαιρία. Για να ξεπεραστεί αυτό το μόνιμα αντιληπτό πρόβλημα, ξεκίνησε μια νέα συνολική συζήτηση το φθινόπωρο του 2014. **Στόχος ήταν να διευρυνθεί η κοινωνική βάση του ΜΕΗ και να ενισχυθεί η πολιτική του αποτελεσματικότητα.**

Η συζήτηση αυτή συμπεριελάμβανε τους στόχους του ΜΕΗ και την επικαιροποίησή τους. Οι στόχοι απαιτούσαν γενικά μια «πιο οικολογική κοινωνία» η οποία θα σέβεται τη φύση και θα απορρίπτει τη λογική εκμετάλλευσης του καπιταλισμού. Επομένως, η παραγωγή υλικών αγαθών και υπηρεσιών θα πρέπει να ευθυγραμμίζεται με βασικές προϋποθέσεις και να προσαρμόζεται ανάλογα η κατανάλωση. Το μοντέλο ανάπτυξης θα έπρεπε να

αμφισβητείται πιο ανοιχτά, να δίνεται μεγαλύτερη αξία στην οικολογική και μη βιομηχανοποιημένη γεωργία, και θα πρέπει να αναγνωρίζεται ότι η χρήση ενέργειας και υλικών αγαθών πρέπει να περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό. Ενισχύθηκε η έμφαση στον αντικαπιταλισμό.

Για την επιδίωξη αυτών των στόχων, σίγουρα θα έπρεπε να συνεχίσουν να γίνονται αιτήματα στην τουρκική κυβέρνηση, αλλά και οι τοπικές κυβερνήσεις θα ήταν πιο υπεύθυνες από ποτέ. Αυτό μάλλον είναι πιο σημαντικό ώστε να καταφέρουν να έχουν αποτέλεσμα οι εναλλακτικές σε τοπικό επίπεδο. Γι'αυτό και το ΜΕΗ από τη μια θέλει αυτές τις τοπικές αυτοδιοικήσεις κοντά του –ειδικά όσες διοικούνται από το Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών (HDP)– ώστε να συνενωθούν σε ένα συντονισμένο αγώνα κατά των καταστροφικών επενδυτικών έργων εκμετάλλευσης. Επειδή στο παρελθόν οι τοπικές αυτοδιοικήσεις του HDP σε αρκετές περιπτώσεις δεν είχαν σταθεί κριτικά, αλλά είχαν υποστηρίξει αρκετά έργα της κεντρικής κυβέρνησης, υποθέτοντας απλά ότι οι επενδύσεις θα δημιουργούσαν θέσεις εργασίας. Από την άλλη, οι τοπικές αυτοδιοικήσεις ήταν απαραίτητες για την υλοποίηση εναλλακτικών έργων σε ορισμένες τοποθεσίες.

Οι συζητήσεις διήρκεσαν αρκετούς μήνες και είχαν ως αποτέλεσμα μια σαφή ανασυγκρότηση του οικολογικού κινήματος. Τον Ιανουάριο του 2015, οριστικοποιήθηκε ένα συγκεκριμένο μέτρο, το οποίο αγκάλιαζε όλες τις πρωτοβουλίες και ομάδες του ΜΕΗ καθώς και τους νεοφερμένους, το οποίο θα έμπαινε άμεσα σε εφαρμογή. **Ο πυρήνας του είναι τα Συμβούλια Οικολογίας (Meclîsa Ekojî),** τα οποία σε κάθε επαρχία θα εφαρμοστούν σε πολύ ευρεία βάση. Όλες οι προηγούμενες πρωτοβουλίες και ομάδες, οι μεμονωμένοι ακτιβιστές, αλλά και οι επαγγελματικές οργανώσεις, οι τοπικές αυτοδιοικήσεις και τα λαϊκά συμβούλια του DTK σε αστικές και αγροτικές περιοχές πρέπει να συμμετέχουν σε αυτά. Αυτού του είδους η αντιπροσώπευση έχει ως στόχο να συμπεριληφθούν όλες οι συνιστώσες της κοινωνικής δυναμικής και να δημιουργηθεί κάτι που βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα θα σχεδιάσει μια κοινωνία πιο οικολογική και επομένως πιο

κοινωνικά δίκαιη και δημοκρατική.

Τα συμβούλια οικολογίας των επαρχιών, μόλις δημιουργηθούν στις επαρχίες του Βορείου Κουρδιστάν, θα συνενώνουν συνολικά πέντε περιοχές – Botan, Serhat, Amed, Dersim και Euphrat. Έπειτα, το ΜΕΗ πρόκειται να οργανωθεί μέσω εκπροσώπων σε επίπεδο βορείου Κουρδιστάν. Η δομή αυτή προσαρμόζεται στη δομή του DTK. Οι περισσότερες επιτροπές ή συνιστώσες οργανώνονται σε αυτά τα τρία επίπεδα. Η νέα αυτή δομή αποσκοπεί σε πολύ μεγαλύτερη εκπροσώπηση του ΜΕΗ εντός του DTK. Επιπλέον, κάθε επαρχιακό συμβούλιο οικολογίας θα στέλνει έναν με δυο εκπροσώπους στην επιτροπή οικολογίας του **Δημοκρατικού Κογκρέσου των Λαών** (HDK). Το HDK είναι η παντουρκική υπερδομή όλων των δομών άμεσης δημοκρατίας και επομένως συμπεριλαμβάνει και το HDP.

Η ανασυγκρότηση του ΜΕΗ ξεκίνησε ουσιαστικά στις 28 Φεβρουαρίου 2015, με την ίδρυση του Συμβουλίου Οικολογίας της επαρχίας Αμέντ. Σε αυτή την ολομέλεια είχαν προσκληθεί όλα τα ενδιαφερόμενα άτομα και οι ομάδες της επαρχίας Αμέντ. Οι συμμετέχοντες συζήτησαν τους στόχους και δημιούργησαν ένα συντονιστικό ανοιχτό για οποιονδήποτε ενδιαφέρεται να δραστηριοποιηθεί. Δεν προβλέπονται εκλογές και μόνο εάν η πλειοψηφία φέρει αντίρρηση για τη συμμετοχή κάποιου, η συμμετοχή αυτή θα απορρίπτεται. Συνολικά λοιπόν 29 άτομα αποτέλεσαν το συντονιστικό του συμβουλίου οικολογίας του Αμέντ, το οποίο εξέλεξε στην πρώτη συνέλευσή του δυο εκπροσώπους για τρεις μήνες. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε η δεύτερη ολομέλεια, κατά την οποία το συντονιστικό διευρύνθηκε σε 40 άτομα. **Το συντονιστικό είναι το στοιχείο που διατηρεί ζωντανό το συμβούλιο οικολογίας μιας επαρχίας.** Συνέρχεται και δημιουργεί επιτροπές όποτε απαιτείται. Το συμβούλιο οικολογίας του Αμέντ δρούσε και ακόμα δρα ως μοντέλο για τη δημιουργία αντιστοίχων συμβουλίων οικολογίας και στις άλλες επαρχίες.

Έως σήμερα, έχουν δημιουργηθεί συμβούλια οικολογίας σε τέσσερις επαρχίες έπειτα από προσπάθειες πολλών μηνών: στο Amed, το Dersim, το Êlih και το Wan. Σε περισσότερες από δέκα επαρχίες, εθελοντικές επιτροπές προετοιμάζουν τη δημιουργία

συμβουλίων οικολογίας. Στο Αμέντ, έπειτα από μήνες πολιτικής δουλειάς, διατυπώθηκε η ανάγκη για επιπλέον συμβούλια οικολογίας στις επιμέρους περιφέρειες της επαρχίας. Στην περιφέρεια είναι πιο εύκολο να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα και να βρεθούν οι λύσεις τους. Γιατί το συμβούλιο οικολογίας του Αμέντ εστιάζει σε μεγάλο βαθμό στην πρωτεύουσα της επαρχίας και σε κάποια μεμονωμένα μεγάλα έργα της επαρχίας, ενώ είναι αποδεδειγμένα πολύ δύσκολο για τους ανθρώπους από τις πόλεις της περιφέρειας να παρίστανται τακτικά στις συνελεύσεις του συντονιστικού.

Τα τέσσερα συμβούλια οικολογίας και οι προπαρασκευαστικές επιτροπές στις υπόλοιπες τέσσερις επαρχίες του Βορείου Κουρδιστάν έχουν ήδη σχηματίσει ένα συντονιστικό και συνέρχονται τακτικά. Συζητούν συλλογικά τα προβλήματα των διαφόρων επαρχιών και επεξεργάζονται προτάσεις για νέες προοπτικές.

Προκλήσεις για το Νέο Οικολογικό Κίνημα

Από τη νέα δομή του ΜΕΗ προκύπτουν αρκετές προκλήσεις που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν, ορισμένες αναμενόμενες και ορισμένες που οι ακτιβιστές δεν γνώριζαν. Ωστόσο, **έχει ανοίξει ο δρόμος για μια νέα δυναμική μέσα από αυτή τη μοναδική στον κόσμο δομή για να οικοδομηθεί ένα ισχυρό οικολογικό κίνημα στο Βόρειο Κουρδιστάν.**

Η πρώτη μεγάλη πρόκληση είναι να ενσωματωθούν, όπως προβλέπεται, οι τοπικές αυτοδιοικήσεις στα συμβούλια οικολογίας των επαρχιών, καθώς μέχρι το 2015, το ΜΕΗ αποτελούνταν μόνο από άτομα, πρωτοβουλίες, ομάδες –δηλαδή κοινωνικά κινήματα– ενώ τώρα θα εμπλακούν και συμμετέχοντες από τις τοπικές αυτοδιοικήσεις. Παρόλο που περιορίζονται στενά από τη νομοθεσία και τα πρακτικά όρια που έχουν τεθεί από την κεντρική κυβέρνηση, φέρουν μια ορισμένη ευθύνη για τις πράξεις τους και έχουν ένα πεδίο δράσης σε τοπικό επίπεδο. Ας μην ξεχνούμε ότι τα τελευταία χρόνια, οι ακτιβιστές του ΜΕΗ ορισμένες φορές έστρεφαν την κριτική τους και κατά των τοπικών αυτοδιοικήσεων. Ενώ τα πρότυπα των εκπροσώπων των τοπικών αυτοδιοικήσεων σπανίως είναι υψηλά, το αντίθετο συμβαίνει πολύ συχνά με τους υπόλοιπους δρώντες του ΜΕΗ.

Από μια διεθνή οπτική, υπάρχουν πολλά κοινωνικά κινήματα και δίκτυα πολιτών παγκοσμίως που μάχονται κατά καταστροφικών επενδυτικών έργων εκμετάλλευσης. Οι ακτιβιστές όμως του Κουρδιστάν δεν γνωρίζουν δομές που να μοιάζουν στις δικές τους. Σε παγκόσμιο επίπεδο, είτε μεμονωμένα είτε και μεγάλα κοινωνικά κινήματα ή δίκτυα/συνμαχίες σε επίπεδο χώρας, διεξάγουν εκστρατείες κατά ενός ή πολλών επενδυτικών έργων ή ενός ή περισσότερων νόμων. Κάποια κοινωνικά κινήματα ίσως και να δημιουργούν συνμαχίες κάποιες φορές με μεμονωμένες τοπικές αυτοδιοικήσεις για τα έργα στα οποία ασκούν κριτική. Δεν είναι όμως πουθενά αλλού συνηθισμένο να συμπεριλαμβάνονται συστηματικά οι τοπικές αυτοδιοικήσεις μέσα στα κοινωνικά κινήματα. Επιπλέον, δομές όπως τα Συμβούλια Οικολογίας στο

Βόρειο Κουρδιστάν, όπου όλοι οι οικοακτιβιστές μιας περιοχής συνεργάζονται, είναι σπάνιες. Εφόσον το Βόρειο Κουρδιστάν ανοίγει νέους δρόμους, δεν υπάρχουν εμπειρίες στις οποίες θα μπορούσε να ανατρέξει το ΜΕΗ.

Εάν δραστηριοποιηθεί μεγάλος αριθμός ατόμων, θα αναδειχθούν ζητήματα οργάνωσης και λήψης αποφάσεων. Μένει να δούμε εάν το μεσαίο επίπεδο της δομής του ΜΕΗ αποτελεί λύση. Μπορεί να υπάρχουν και άλλοι τρόποι. Θα ήταν πιο σημαντικό να δημιουργηθούν συμβούλια σε όλες τις αντίστοιχες περιοχές ώστε να δοθεί η δυνατότητα σε ανθρώπους σε αγροτικές περιοχές και μικρές πόλεις να συμμετέχουν στις δράσεις.

Επίσης, προκύπτει το ζήτημα για αρκετές ομάδες που δραστηριοποιούνται οικολογικά και αποτελούν μέρος του ΜΕΗ, πώς θα αυτοκαθοριστούν, δηλαδή εάν και πώς θα συνεχίσουν να δρουν. Το συμβούλιο οικολογίας του Αμέντ και το ΜΕΗ φυσικά δεν απαιτούν από οποιαδήποτε ομάδα να διεξάγει δράσεις μόνο στο όνομα του ΜΕΗ. Η δημιουργία των συμβουλίων οικολογίας ωστόσο είχε ως αποτέλεσμα να διοργανωθούν πολλές διαμαρτυρίες και εκστρατείες στο όνομα του αντίστοιχου συμβουλίου οικολογίας του ΜΕΗ. Ειδικά όσοι ξεκίνησαν ως άτομα τον ακτιβισμό όταν ιδρύθηκαν τα συμβούλια οικολογίας, δεν σκέφτονται τη δική τους ομάδα, ακριβώς επειδή δεν είχαν υπάρξει μέρος κάποιας τέτοιας στο παρελθόν.

Το αποτέλεσμα με τις οργανωμένες ομάδες ήταν ότι κάνουν λιγότερες δικές τους δράσεις. Υπάρχουν όμως ομάδες που συνεχίζουν τις δράσεις τους παράλληλα με τη συμμετοχή τους στο ΜΕΗ. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα στο Αmed και το Êlih. Οι περισσότερες ομάδες το συζητούν ακόμα και μόνο περισσότεροι μήνες πράξης θα οδηγήσουν σε περαιτέρω αποτελέσματα.

Τα δυνατά σημεία του ΜΕΗ είναι πολλά. Τα συντονιστικά που δημιουργήθηκαν στα συμβούλια οικολογίας των επαρχιών είναι διευρυμένα και ανοιχτά για κάθε άτομο με οικολογική δέσμευση, γι' αυτό και συμμετέχουν αρκετοί. Το δεύτερο δυνατό σημείο είναι ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται με **συναίνεση**. Οι πολλές

χρονοβόρες συζητήσεις που γίνονται καμιά φορά δεν αλλάζουν το γεγονός ότι μέχρι τώρα λειτουργεί σωστά. Η λήψη αποφάσεων με συναίνεση είναι σχετικά κάτι καινούριο για το κουρδικό κίνημα ελευθερίας και δεν υπήρχε στα πλαίσια του ΜΕΗ ως τώρα. **Αυτή τη στιγμή, η πολιτική αυτοοργάνωση των οικοακτιβιστών μαζεύει μοναδικές και σημαντικές εμπειρίες ως προς αυτό.** Εν μέρει, η γρήγορη κυκλικότητα σε κάθε συμβούλιο οικολογίας έχει ως αποτέλεσμα το βάρος της πολιτικής δουλειάς να μην πέφτει στους ώμους λίγων, αλλά να εμπλέκει πολλούς ακτιβιστές.

Ένα ακόμα σημαντικό βήμα του ΜΕΗ είναι η σύνδεση με τα υπάρχοντα λαϊκά συμβούλια του συστήματος DTK στα διάφορα αστικά κέντρα και μικρές πόλεις. Καλούνται να συμμετέχουν και μέχρι τώρα οι περισσότερες συναντήσεις συντονιστικών έχουν γίνει στα κέντρα των λαϊκών συμβουλίων σε επίπεδο αστικών περιοχών. Επομένως, δημιουργείται μία αυξημένη ευαισθητοποίηση των ακτιβιστών για τα προβλήματα των αστικών περιοχών από οικολογική σκοπιά και συγχρόνως, οι ακτιβιστές των αστικών συμβουλίων εξοικειώνονται με την ιδέα της οικολογίας και τις μετέπειτα διεκδικήσεις.

Κλείνοντας, είναι πολύ σημαντικό το ότι η κοινωνία στο Βόρειο Κουρδιστάν παίρνει το ΜΕΗ πιο σοβαρά τώρα που έχουν δημιουργηθεί τα συμβούλια οικολογίας, και το ΜΕΗ μπορεί να εισάγει μέσω του DTK τα ζητήματα και τις διεκδικήσεις του καλύτερα στις υπάρχουσες πολιτικές δομές. Οι δράσεις που γίνονταν από τις διάφορες ομάδες τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια (κυρίως ενάντια σε φράγματα) ήταν φυσικά προϋπόθεση για να μπορέσουν οι οικολογικές διεκδικήσεις να λάβουν σάρκα και οστά στο βαθιά πολιτικοποιημένο τμήμα της κοινωνίας. Η ανασυγκρότηση του ΜΕΗ που συμβαίνει εδώ και τώρα αποτελεί έκφραση της εμβάθυνσης των συζητήσεων σχετικά με τα καταστροφικά επενδυτικά έργα εκμετάλλευσης και σχετικά με μία πιο οικολογική κοινωνία.

Το κείμενο στα αγγλικά εδώ.

*Ο Ercan Ayboğa είναι οικολόγος, μηχανικός περιβάλλοντος, δημοσιογράφος, ακτιβιστής και ένας εκ των συγγραφέων του δημοφιλούς βιβλίου Revolution in Rojava. Συνιδρυτής της ομάδας TATORT Kurdistan (που σημαίνει “το Κουρδιστάν σαν σκηνή εγκλήματος) στη Γερμανία. Σήμερα ζει στο Βόρειο Κουρδιστάν και συμμετέχει ενεργά στο **Οικολογικό Κίνημα Μεσοποταμίας (ΜΕΗ)** και ειδικότερα στους αγώνες για το νερό, ενάντια στο κολοσσιαίο φράγμα του Ιλισού στην Τουρκία και στην πρωτοβουλία για την προστασία της αρχαίας πόλης Χασάνκειφ στις όχθες του ποταμού Τίγρη (Initiative to Keep Hasankeyf Alive). Εργάζεται στο δήμο του Ντιγιάρμπακιρ στο τμήμα πολιτιστικής κληρονομιάς. Περισσότερες πληροφορίες για το έργο του [εδώ](#). Ο ίδιος θα βρίσκεται μαζί μας στο ερχόμενο B- Fest στις 26-27-28 Μαΐου 2017 στην Αθήνα.*

Κύπρος: Στα Γρανάζια του Διεθνούς Κεφαλαίου και του Εθνικισμού

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ:

Δεκατρία χρόνια μετά την απόρριψη του σχεδίου Ανάν για την επανένωση της Κύπρου, γινόμαστε θεατές ενός κύκλου διαπραγματεύσεων για τον ίδιο σκοπό. Για άλλη μια φορά οι εθνικιστικές εμμονές, κυρίως από πλευράς της ελληνικής κυβέρνησης αλλά και της τουρκικής, στέκονται εμπόδιο στην προοπτική της επανένωσης.

Για περισσότερα από εξήντα χρόνια η Κυπριακή κοινωνία ζει πάνω σε μια διακοπτόμενη γραμμή στα κενά της οποίας διαρκώς τραυματίζεται. Αυτή η βασανιστική διάρκεια δημιουργεί μια ψυχολογία απογοήτευσης και αμηχανίας στους ανθρώπους. Μέσα σε

αυτό το περιβάλλον ο δημόσιος χώρος καταλαμβάνεται σχεδόν ολοκληρωτικά από το πολιτικό σύστημα, από τη θρησκευτική ιεραρχία και από την κεφαλαιουχική δραστηριότητα. Στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο του νησιού, στη Λευκωσία, δεν υπάρχουν πλατείες όπως δεν υπάρχουν στη πραγματικότητα και Μέσα Μαζικής Μεταφοράς.

Οι μπάρες του διαχωρισμού δεν χωρίζουν δύο έθνη αλλά δύο τεχνητούς κόσμους. Ένας περίπατος και στα δύο μέρη της οδού Λήδρας στη Λευκωσία αρκεί για να το διαπιστώσουμε. Οι μπάρες χωρίζουν δύο διαφορετικές οικονομικές πραγματικότητες που η πιο φτωχή αγωνιά να φτάσει την πιο πλούσια ενώ ο εθνικός διαχωρισμός φαίνεται μόνο σε σύμβολα των δύο επικυρίαρχων ξένων χωρών. Το εθνικό φαντασιακό στην ελληνοχριστιανική και στην τουρκοϊσλαμική εκδοχή του, έχει να κάνει με μια εθνοκρατική πραγματικότητα ξένη προς τα ιδιαίτερα τοπικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά -η multi παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι ένα καλό παράδειγμα που ενισχύει αυτή τη διαπίστωση. Αυτό το πρόβλημα ίσως έχει τις ρίζες του στην εποχή κατά την οποία επιχειρείται η συγκρότηση ανεξάρτητου Κυπριακού έθνους-κράτους, στην εποχή δηλαδή της εξόδου από το Βρετανικό αποικιακό καθεστώς.

Το γεγονός ότι η συγκρότηση του εν λόγω έθνους-κράτους δεν ολοκληρώθηκε ποτέ δεν σημαίνει πως πρέπει να γυρίσουμε στο παρελθόν για να πετύχουμε την επανένωση των δύο κοινοτήτων. Ο φεντεραλισμός μπορεί να διατρέξει όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας έξω από τις εθνοκρατικές αντιλήψεις.

Το 2004, λίγο μετά το δημοψήφισμα στην Κύπρο για την επανένωση βάσει του σχεδίου Ανάν, δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό contAct, τεύχος 7 τρία κείμενα συντακτών του υπό τον γενικό τίτλο "ΚΥΠΡΟΣ: σκόνη τα δόντια μέσα στα σύκα".

Εν όψει της σημαντικής εκδήλωσης που διοργανώνεται στο Nosotros στις 27/1/2017 από την Αντιεξουσιαστική Κίνηση Αθήνας και τη Συσπείρωση Ατάκτων της Λευκωσίας, αναδημοσιεύουμε σταδιακά τα τρία αυτά κείμενα στη BABYΛΩΝΙΑ. Προσδοκούμε στο

άνοιγμα ενός διαλόγου που θα σπάσει το κέλυφος του εθνοκεντρισμού στην κατεύθυνση της επαναδημιουργίας του δημόσιου χώρου στην Κύπρο από τις ίδιες τις τοπικές κοινότητες, από την κυπριακή κοινωνία στο σύνολό της.

Το ακόλουθο κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό contAct, τεύχος 7, καλοκαίρι 2004:

Κύπρος: Στα Γρανάζια του Διεθνούς Κεφαλαίου και του Εθνικισμού

Γιώργος Παπαχριστοδούλου

Χωρίς αμφιβολία το σχέδιο Ανάν αποτελεί ένα εξουσιαστικό κατασκεύασμα από έναν κουρελιασμένο διεθνή οργανισμό, όργανο στα χέρια του υπερεθνικού κεφαλαίου, των πολυεθνικών και των διεθνών οικονομικών και πολιτικών ελίτ, ιδίως της αμερικανικής και κατά δεύτερο των ευρωπαϊκών.

Ως τέτοια κατασκευή δεν θα μπορούσε παρά να στηρίζεται και να προωθεί τα απώτερα γεωστρατηγικά συμφέροντα αυτών που υπηρετεί, χρησιμοποιώντας το μανδύα της «διεθνούς νομιμότητας» και του «σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» και παράλληλα να συγκροτεί το μοντέλο με το οποίο οικοδομείται ένας σχεδιασμός επίλυσης των συγκρούσεων στην ευρύτερη περιοχή, από την Παλαιστίνη ως το Ιράκ.

Η γεωγραφική θέση της Κύπρου από μόνη της υπενθυμίζει κάτι τέτοιο: διαθέτει βρετανικές βάσεις, βρίσκεται στο άκρο της ανατολικής Μεσογείου, άρα μπορεί να αποτελέσει τη γέφυρα για ΕΕ και ΗΠΑ στην επέκταση της κυριαρχίας τους στις παρυφές του αραβικού κόσμου, συνορεύει με την Τουρκία, στρατηγική σύμμαχο των ΗΠΑ και πιθανώς αυριανό εταίρο τους στην ΕΕ, συγγενεύει με την Ελλάδα, χώρα με αυτοδύναμο κεφάλαιο-«πολιορκητικό κριό» στα Βαλκάνια, στην απέναντι ακτή της πρόκειται να περάσουν οι αγωγοί του πετρελαίου ενώ το νησί είναι οικονομικός παράδεισος τόσο για παρασιτικές δραστηριότητες, όπως το ξέπλυμα χρημάτων όσο και για τουριστικές επενδυτικές δραστηριότητες. Από μόνα

τους αυτά αρκούν, εδώ και αιώνες, να την καταστήσουν σημαντικό παράγοντα στους σχεδιασμούς για τον έλεγχο της περιοχής. Ας θυμηθούμε ότι τον καιρό του Ψυχρού πολέμου όταν οι ακροδεξιές παραστρατιωτικές ομάδες, αμφοτέρων των κοινοτήτων, Οργάνωση και TMT, διατηρούσαν άμεση επαφή με το δίκτυο των λεγόμενων Γκλάντιο, στα πλαίσια της επιχείρησης «Κόκκινη Προβιά» των Αμερικανών για την ανάσχεση του «κομμουνιστικού κινδύνου».

Επιπλέον η Κύπρος διαθέτει και κάτι άλλο: δύο κοινότητες οι οποίες τα τελευταία πενήντα χρόνια χωρίστηκαν και ποτίστηκαν από το εθνικό μίσος η μία για την άλλη ξεχνώντας ότι επί αιώνες συμβίωναν αρμονικά μεταξύ τους. Είναι ακόμη χώρα με «μητέρες-πατρίδες» που και οι δυο, αφενός αποζητούν να κερδίζουν μία παραπάνω σπιθαμή εδάφους εκμετάλλευσης για να ικανοποιήσουν τις εθνικές τους ορέξεις και αφετέρου φιλοδοξούν να ενισχύσουν το ρόλο τους στην παγκόσμια σκακιέρα, ζητώντας όλο και μεγαλύτερο μερίδιο από την πίτα του παγκοσμιοποιημένου κέρδους και των κοινωνικών ανισοτήτων.

Είναι χαρακτηριστικό της εξουσίας να θέτει διλήμματα και η ίδια να τα «επιλύει» διαιωνίζοντας την κυριαρχία της, παρέχοντας την ψευδαίσθηση της απόφασης στους υπηκόους. Αυτό συνέβη και στην περίπτωση του σχεδίου Ανάν το οποίο παρουσιάστηκε ως η μοναδική λύση για την ειρήνη, έστω και σε καθεστώς αναπαραγωγής των κοινωνικών ανισοτήτων. Ας αναρωτηθούμε κάτι απλό: ποιος ήταν εκείνος που έφτιαξε το σχέδιο και από ποιον ξεκίνησε το πρόβλημα που έγινε ανέκδοτο στα χείλη όλων. Το ερώτημα είναι μάλλον ρητορικό. Καμία άμεση συμμετοχή δεν είχαν οι δύο κοινότητες στο σχέδιο λύσης του Κυπριακού, παρά μόνο μέσα από τους πολιτικούς τους αντιπροσώπους, αυτούς αποφασίζουν για κείνους χωρίς αυτούς. Και φυσικά τα διεθνή πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα και οι σχέσεις της ελληνικής και της τουρκικής εξουσίας ήταν εκείνα που έβαλαν τη σφραγίδα τους στο σχέδιο, σε ένα αδιάκοπο διπλωματικό παιχνίδι ανταλλαγής συμφερόντων.

Μέσα από το δίλημμα του ναι ή του όχι στο σχέδιο Ανάν αναδείχτηκε εκ νέου η κουβέντα γύρω από την παγκοσμιοποίηση,

την αποδοχή ή απόρριψή της. Οι τοποθετήσεις στην Ελλάδα δεν θα μπορούσαν παρά να αναπαράγουν και να ενισχύσουν αντίστοιχες θέσεις, όταν από τα μέσα της δεκαετίας του '90 τέθηκε, περισσότερο emphaticά, η στάση μας απέναντι στην επελαύνουσα παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου. Στη μία πλευρά οι «πατριώτες» και υπερασπιστές της εθνικής κυριαρχίας, για να μη χαθεί η «εθνική μας ταυτότητα, δηλαδή η διαιώνιση της εκμετάλλευσης της κοινωνίας και στην αντίπερα όχθη το ρεύμα των «προοδευτικών» απολογητών της παγκοσμιοποιημένης κυριαρχίας, οι υποστηρικτές της «σύγκρουσης των πολιτισμών» και της απόλυτης ιστορικής κυριαρχίας του καπιταλισμού.

Στο διάστημα από τη Λουκέρνη ως την 24η Απριλίου, ζήσαμε την εκκωφαντική αναβίωση του εθνικιστικού μίσους και την επιτακτική απαίτηση του συμβιβασμού με την υπερεθνική εξουσία. Το «όχι» των Ελληνοκυπρίων και των υποστηρικτών τους στην Ελλάδα δεν είχε παρά τις ρίζες του στα εθνικιστικά στερεότυπα με τα οποία προσεγγίζεται η ιστορία του Κυπριακού και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις. Δεν είναι τυχαίο ότι αντίστοιχη ρίζα βγαλμένη από το αιματηρό παρελθόν των εθνικισμών είχε το όχι του Ντενκτάς. Παπαδόπουλος και Ντενκτάς, υπαρχηγός της Οργάνωσης ο ένας, ιδρυτής της ΤΜΤ ο άλλος, αναβίωσαν την εποχή των σφαγών, την εποχή του Χίτη Γρίβα, βλέποντας ότι πλέον θα μοιράζονται την πίτα της εκμετάλλευσης στο νησί. Και αν η ιστορική αποσιώπηση των εγκλημάτων του εθνικισμού είναι αναμενόμενη από τους βασικούς πρωταγωνιστές, στην αντίληψη του «εθνικού μετώπου» για τα «δίκαια του Ελληνισμού» συντάχθηκαν και κομμάτια της ελληνικής αριστεράς, κοινοβουλευτικής και μη. Το σφοδρά εθνικοπατριωτικό ΚΚΕ, το «παλιό» ΠΑΣΟΚ, διανοούμενους υπερασπιστές των «εθνικών δικαίων», τμήματα της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, αυτό το «όχι» βαφτίστηκε «αντιιμπεριαλιστικό» σε μία εκ νέου αναπαραγωγή του μύθου, ο οποίος θέλει το ελληνοκυπριακό κεφάλαιο εξαρτημένο από το διεθνές και τον ελληνοτουρκικό εθνικισμό ηπιότερο από του τουρκικό.

Πρόκειται για μία επικίνδυνη όσο και αναμενόμενη εν πολλοίς

στοίχιση τους με το εθνικιστικό λόμπι της νεορθοδοξίας, την άκρα δεξιά και τους παπάδες. Είναι οι ίδιοι που μιλούν για τουρκική εισβολή και συνάμα αποσιωπούν την ιστορική αλήθεια των σφαγών που διέπραξαν το Νοέμβριο του 1967 οι Ελληνοκύπριοι σε βάρος των Τουρκοκυπρίων στα χωριά Άγιοι Θεόδωροι και Κοφίνου, τις δολοφονίες των μελών του ΑΚΕΛ, Καβάτζογλου (τ/Κ) και Μισαηλίδη (ε/Κ) από τους εθνικιστές της ΕΟΚΑ Β' και της ΤΜΤ, αυτοί που επιστρέφουν στις δεκαετίες του '50 και του '60, όταν το αριστερό ΑΚΕΛ στήριζε την επιχείρηση αποσταθεροποίησης του Μακάριου και ζητούσαν την ένωση με την Ελλάδα, λες και η προσάρτηση στον εθνικό κορμό θα γκρέμιζε την καταπίεση.

Στην αντίπερα όχθη, στο στρατόπεδο του «ναι» κατατάχθηκαν, οι εδώ και χρόνια απολογητές της πλανητικής κυριαρχίας, τα τσιράκια της επιβολής της Νέας Τάξης. Με όπλο την αντιεθνικιστική ρητορεία και τη λογική της «ρεάλ πολιτίκ» που προτάσσει την προσαρμογή στη λεγόμενη «νέα εποχή», δηλαδή την απόλυτη κυριαρχία της «οικονομίας της αγοράς» και την απόκτηση όσο γίνεται μεγαλύτερου κομματιού από τα κέρδη της εκμετάλλευσης, ταυτίστηκαν με το ναι, προσδοκώντας ακριβώς αυτά τα οφέλη. Εκείνοι που δικαιολόγησαν την επιδρομή στο Κοσσυφοπέδιο, εκείνοι που χειροκρότησαν τον πόλεμο στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, αυτοί που θεωρούν ότι η ΕΕ μπορεί να είναι το αντίβαρο στην αμερικανική στρατιωτική κυριαρχία (ενώ δεν είναι παρά το συμπλήρωμά της), στην προσπάθεια να αναβαπτίσουν την πολιτική τους κυριαρχία μέσα από την επίφαση της συμμετοχής στη λήψη των αποφάσεων. Ο «ρεαλιστής» Σημίτης, ο πιστός στη «διεθνή νομιμότητα» Συνασπισμός, ο «κομματικός αυτοκράτορας» Γιωργάκης ταυτίζονται με αυτή τη θέση. Αυτή τη θέση αναγκάστηκε πλέον να ακολουθήσει και η κυβέρνηση Καραμανλή, που ψιθύρισε το ναι, αντιλαμβανόμενος ότι η παραμονή στην εξουσία εξαρτάται (και) από την πολιτική της φιλίας με την Τουρκία, στα πλαίσια της από κοινού καπιταλιστικής κυριαρχίας στις δύο πλευρές του Αιγαίου.

Είναι φανερό ότι η βάση για την κοινή συμβίωση της τουρκοκυπριακής και της ελληνοκυπριακής κοινότητας δεν μπορεί

να αναζητηθεί ούτε στα εξουσιαστικά σχέδια της υπερεθνικής εξουσίας για τη δημιουργία ενός κράτους-προτεκτοράτου ούτε στην επίπλαστη εθνική ενότητα που παρέχει η έννοια του κράτους, διαιρώντας παράλληλα τους λαούς και δηλητηριάζοντας τους με το εθνικιστικό μίσος. Δεν μπορεί να βρεθεί παρά μόνο έξω από αυτά, μέσα από την ανάπτυξη κοινωνικών κινήματων που θα αγωνίζονται για την ένωση των δύο κοινοτήτων στη βάση της ελευθερίας και όχι της υποταγής, στην κατεύθυνση της ρήξης και της ανατροπής της κυριαρχίας και των δύο ηγεσιών και της αντίστασης στην πλανητική εξουσία, που επιφυλάσσει για το νησί τη μοίρα του «καζίνου-αεροπορικής βάσης», ενός παράδεισου για τα κέρδη των πολυεθνικών. Ένα κίνημα το οποίο θα απαιτεί την αποχώρηση όλων των στρατιωτικών βάσεων, την πλήρη αποστρατικοποίηση, την ένωση και στις δύο πλευρές του Αιγαίου μέσα από την άρνηση του εθνικισμού και στην κατεύθυνση της κοινωνικής απελευθέρωσης.

Ιδού η Κύπρος, ιδού και το πήδημα!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Η Οργάνωση ήταν παραστρατιωτική ομάδα που ιδρύθηκε το 1962 κατόπιν εντολής του Μακάριου με σκοπό να εκπαιδευθούν πολίτες στη χρήση των όπλων, για να εξουδετερώσουν τους Τουρκοκυπρίους στην περίπτωση που θα προσπαθούσαν να προκαλέσουν. Την ίδρυση, την εκπαίδευση και την ιδεολογική καθοδήγηση της Οργάνωσης είχε αναλάβει η στελεχωμένη από ΙΔΕΑτες αξιωματικούς ΕΛΔΥΚ. Ηγετικό στέλεχος του ΙΔΕΑ (Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών, ο οποίος ιδρύθηκε την εποχή του εμφυλίου σε συνεργασία με τη CIA) και της Οργάνωσης ήταν και ο μετέπειτα δικτάτορας Δημήτριος Ιωαννίδης, που επεξεργάστηκε σχέδια επιχειρήσεων εναντίον Τουρκοκυπρίων αμάχων.
2. Στην πρόσφατη συνάντηση τους στην Αθήνα, Ερντογάν και Καραμανλής κατέληξαν στην ανάγκη ενίσχυσης της ελληνοτουρκικής συνεργασίας μέσα από την επιχειρηματική

δραστηριότητα σε τομείς όπως οι μεταφορές και η ενέργεια. Μάλιστα έθεσαν ως στόχο να αυξήσουν τις εμπορικές συναλλαγές στα 5 δις δολάρια, από τα 1,3 δις που έφτασαν το 2003, όταν το 1999 δεν ξεπερνούσαν τα 200 εκατομμύρια.

3. Για να μην πληγεί η κυρίαρχη εικόνα των «εθνικών δικαιών» ανήμερα της Παγκόσμιας Ημέρας Ελευθεροτυπίας στις 3 Μαΐου 2004 η ΕΤ-3 κάτω από πιέσεις αποφάσισε να μην προβάλλει το ντοκιμαντέρ «Η άλλη πλευρά», το οποίο γυρίστηκε πέρυσι τον Απρίλιο στη Λευκωσία το οποίο περιέγραφε τις σφαγές σε βάρος των Τουρκοκυπρίων στα 1963-64 και αφηγούνταν τη ζωή τους σε θύλακες ως το 1974. Τελικά, μετά τις αντιδράσεις, το «κομμένο» ντοκιμαντέρ, που απέσπασε εύφημον μνείαν στο 6ο Διεθνές Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, φέτος το Μάρτη, προβλήθηκε μία βδομάδα μετά...